

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 5 • Haziran 2022 • 47-80
Issue: 5 • June 2022 • 47-80

Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Temel Problemleri

Adolescence and Its Basic Problems
in Terms of Developmental Psychology and
Psychology of Religion

Asude Coşkunsever

Dr. Öğr. Üyesi
Yalova Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
E-posta: coskunseverasude@gmail.com
Orcid: 0000-0002-1803-4378
Yalova / Türkiye

Assistant Professor
Yalova University
Faculty of Islamic Sciences
Email: coskunseverasude@gmail.com
Orcid: 0000-0002-1803-4378
Yalova / Turkey

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 29 Nisan 2022 • 29 April 2022
Kabul Tarihi • Accepted 14 Haziran 2022 • 14 June 2022

Ö z e t

Bu çalışma ergenlik dönemini, gelişim ve din psikolojisi açısından ele almaktadır. Çalışmada ergenlik evresi; bedensel, cinsel, duygusal, toplumsal, bilişsel, ahlaki ve dini gelişim boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Ergenlerin gelişim dönemleri açısından yaşadığı problemler literatür taraması yöntemi ile ortaya konularak, onlara destek olabilecek ebeveynlerine, öğretmenlerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ergenlik; farklı gelişim ve değişimleri içinde barındıran çocukluktan yetişkinliğe geçiş evresidir. Gelişim ve değişimin yoğun olduğu bu dönem, yapısı itibarı ile de bir bunalım ve kriz dönemi olarak nitelendirilebilir. Bu süreçlerin zaman zaman bireyin yaşantısında bazı sorunlara yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu evrede yaşadığı sorunlarla ilgili olarak “yalnızlık” ve “yabancılaşma” duygusu hissedebilir. Günümüz ergeni biyolojik, psikolojik, sosyal problemlerin yanı sıra sanal dünyada var olmanın getirdiği sorunlarla da yüzleşmektedir. Ergenlik duygusal çalkantıların, zihinsel karmaşaların yoğun yaşandığı bir evredir. Kimlik inşasında olan ergen kendi olma mücadelesi verirken “ben kimim” sorusunun yanıtını aramaktadır. Kimlik arayışında ergen; zıt rol beklentileri, çoklu tercihlerle karşı karşıya kalmaktadır. Birey olma çabası içinde ailesinden ayrılmaya çalışan ergen, zaman zaman ailesi ile sorunlar yaşamaktadır. Günümüz ergenleri hız ve haz çağında her şeyin tüketildiği, tüketilerek var olunabileceği imajının çizildiği sanal ve gerçeğin iç içe geçtiği bir dünyada yaşamaktadır. Bilgiye ulaşmanın bir tuş kadar yakın olduğu günümüzde ergen hayat felsefesini oluştururken bilgiye ulaşma değil, seçme ve doğruyu içselleştirme sorunu yaşamaktadır. Ergenlerin yaşam hedeflerinin sadece akademik başarısı ile değerlendirilmesi, sınavlarla yarışan ergeni psikolojik olarak yıpratmaktadır. Ebeveynin, ergeni istemediği alanlara yönlendirmesi, ergenden yapabileceğinin üstünde görev ve başarılar beklemesi, onu duygusal olarak ihmâl etmesi, eleştirmesi, başkalarıyla kıyaslaması ebeveyn-ergen ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Ergenlikte yaşanan problemler, çocukluk dönemindeki problemlerin devamı olabilir. Her ergenin arkasında çocuklukta oluşmuş bir miras vardır ki bu aynı zamanda “gelecek” demektir. Bu çalışmada yapılan literatür taramasında ergenlerin yaşadıkları temel sorunların; kimlik bunalımı, cinsel çatışmalara bağlı suçluluk ve günahkarlık duygusu, başarı güdüsü ve engellenmesi, bağımsızlık yönelimi ve anne baba çatışması, sanal bağımlılıklar konusunda yaşadıkları sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Gelişim dönemleri • Ergenlik dönemi
Ergenlik sorunları • Kimlik krizi • Sanal bağımlılık

A b s t r a c t

This study deals with adolescence in terms of development and religious psychology. In the study adolescence period was dealt with; in terms of physical, sexual, emotional, social, cognitive, moral and religious development. It aims to contribute to the work parents and teachers do, who support adolescents, by revealing the problems experienced by adolescents with the method of literature review concerning their developmental period. Puberty; it is the transition phase from childhood to adulthood, which includes different developments and changes. This period, in which development and change is intense, can be characterized as a period of depression and crisis due to its structure. While the adolescent tries to adapt to his changing physical structure, he/she also has to adapt to his/her social environment. In this phase, he/she may feel "loneliness" and "alienation" regarding the problems he/she has experienced. Today's adolescents are faced with biological, psychological and social problems as well as the problems of stepping into in the virtual world. Adolescence is a phase in which emotional turmoil and mental turmoil are experienced intensely. While the adolescent who is to construct identity struggles to be himself/herself, he/she seeks the answer to the question "who am I?". Adolescent in search of identity; face conflicting role expectations and multiple preferences. While trying to separate from his/her family in an effort to become an individual, the adolescent sometimes has problems with his/her family. Today's adolescents live in a world where everything is consumed in the age of speed and pleasure, where people only exist consuming, where virtuality and reality are intertwined. Today, in a period when access to information is as easy as pushing a button, adolescents experience the problem of choosing and internalizing the truth, not accessing information, while forming their philosophy of life. Evaluating the life goals of adolescents only with their academic success, wears out the adolescent psychologically who take exams nonstop one after another. Parents' directing the adolescent to areas that he/she doesn't fancy, expecting more tasks and achievements from the adolescent, neglecting him/her emotionally, criticizing him/her, and comparing him/her with others affect their relationships negatively. Problems experienced in adolescence may be the continuation of problems in childhood. Behind every adolescent, there is a legacy formed in childhood, which also means "the future". In the literature review conducted in this study, it has been determined that the main problems experienced by adolescents are identity crisis, feelings of guilt and sinfulness due to sexual conflicts, success motivation and inhibition, orientation for independence and conflict with parents, virtual addictions.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Developmental periods • Adolescence
Adolescence problems • Identity crisis • Virtual addiction

Giriş

Ergenlik döneminde; biyolojik, psikolojik, zihinsel ve toplumsal açıdan yoğun bir gelişim süreci yaşanmaktadır (Şener, 1991: 16). Ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan ara bir dönemdir. Buluş; (eril-ön ergenlik) ergenliğin başlarındaki biyolojik ve cinsel gelişim dönemidir. Ergenlik çağını buluşla aynı tutmamak gerekir. Ergenlik; buluş öncesini ve sonrasını içine alan uzun süreli bir süreçtir (Yavuzer, 2003: 263). Gençlik ise ergenliği de kapsayan ve üst yaş sınırı daha geniş olan bir dönemdir (Kulaksızoğlu, 2002: 32-34).

“Ergen” sözcüğü, Batı literatüründeki “adolescent” ın karşılığıdır. Latince’de büyümek ve olgunlaşmak anlamındaki “adolescere” fiilinden türemiştir. Bu sözcük yapısı gereği, durumu değil süreci ifade etmektedir. Günümüzde de ergenlik; bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2003: 262).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu (UNESCO), ergenlik çağını 15-25 yaş dilimleri arasında kabul etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ise ergenliği; buluşa erme sebebiyle biyolojik ve psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 yaşları arasındaki grup olarak tanımlamaktadır (Şener, 1991: 13). Ergenlik; yaş dikkate alınarak yapılan tasniflerde ilk ergenlik ve son ergenlik diye ikiye ayrılmaktadır (Başaran, 1996: 41). Kulaksızoğlu, ergenliği üç dönem olarak tasnif etmiştir (Kulaksızoğlu, 2002: 34)

- a) Ergenliğin başlangıcı: Kızlar 11- 14, erkekler 13-15 yaş.
- b) Ergenliğin ortaları: Kızlar 14-16, erkekler 15 -16 yaş.
- c) Ergenliğin sonları: Kızlar 17-21, erkekler 17-21 yaş.

Ergenlikteki gelişim özellikleri, çocukluk dönemine göre çok farklı ve yoğundur. Bu açıdan ergenliği “yeniden doğuş” olarak nitelendiren psikologlar vardır. Ergen bu dönemde, bağımsız bir kişiliğe sahip olma ve toplum içindeki yerini ve görevini belirleme çabasıdadır. Cinsiyet güdüsünün sebep olduğu çatışmalar en yoğun, ergenlikte yaşanmaktadır. Ergen, hayatına yön verecek değerleri araştırmakta, bir dünya görüşü geliştirmeye çalışmaktadır. Hayatın anlamı, kendisinin yeri ve rolü konusunda cevaplar aramaktadır (Hökelekli, 1998: 266).

Ergenlik, kendini gerçekleştirmeye yönelik çağıdır. Eksik olan bilgi ve deneyimdir. Ergen, genellikle yetişkinlerin deneyim ve bilgilerinden yararlanma yolunu tercih etmez, deneme-yanılma yolunu tercih eder. Yaşamın gerçeklerini görerek, yaşayarak öğrenmek ister (Altınköprü, 1997: 12)

a. Gelişim Psikolojisi Perspektifinden Ergenlik Dönemi

Ergenlik; bedensel, cinsel, bilişsel, duygusal, sosyal açıdan gelişim ve değişim dönemidir (Budak, 2000: 269; Gerard, 2000: 17). Bu dönemin anahtar sözcükleri: bedensel-cinsel gelişim, merak, özentî, özendirme, taklit, başkaldırma, bağımlılık ve bağımsızlık, deneme-yanılma, hak ve görev, sorumluluk ve sorumsuzluk, özgür ve özerk olmak, güçlü olma ve güçsüzlük, arkadaşlarla iyi ilişkiler kurma, toplumla bütünleşme veya toplumdan kaçma vb. (Köknel, 2001a: 10) olarak tanımlanmaktadır.

Bütün psiko-sosyal gelişim dönemleri içinde; en kritik değişimler; duygu, yargı ve tutumlarda, en keskin gelişmeler; davranışlarda, en çarpıcı bocalamalar; ergenlikte yaşanmaktadır (Ünlüoğlu, 1987: 209). “Normal ergen davranışı nedir?” sorusunun cevabı, ergenlik döneminde tek kalıcı şeyin değişim olduğudur (Orvin, 1997: 79). Ergenliği; buluşa erme ile başlayan fizyolojik ve psikolojik gelişmeleri içeren, bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan öğrenme aktivitelerini kapsayan dinamik bir süreç olarak tanımlayabiliriz (Perşembe, 1999: 9).

a.a. Bedensel Gelişim

Ergenlik döneminde birey, fiziksel bir revizyon geçirmektedir. Erikson’ un bu değişimi, “fiziksel ayaklanma” olarak adlandırdığı kaydedilmektedir (Erikson, 1984: 26). Ergenlik, bedensel büyümenin 0-2 yaştan sonra yoğun yaşandığı bir evredir (Aydın, 2000: 25). Bu dönemdeki bedensel değişim, duygusal, sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Bedensel gelişim, boy ve ağırlık artışıyla iskelet ve kas gelişimi, iç salgı sistemindeki gelişim ve çeşitli organlardaki büyümeler şeklinde olmaktadır (Yavuzer, 2003: 264).

Ergenlik çağındaki değişiklikler, cinsel salgı bezlerinin kana bol miktarda hormon salgılanmasıyla başlar. Erkeklerde (testosterone), kızlarda (estrogen) salgıları beyindeki hipofiz bezinin uyarılmasıyla bol miktarda üretilmeye başlanır (Cüceloğlu, 1998: 345). Ön ergenlik denilen bu dönemde yoğun hormonal değişimler yaşanmaktadır. Genellikle kızlar 11-12, erkekler 13-15 yaşları arasında buluşa girmektedir. Kızlar, erkeklerden daha önce buluşa girdikleri için boy ve ağırlık açısından ileridirler. Erkeklerin fiziksel gelişiminde 15 yaş civarında artış olur ve kızları geçirler (Aydın, 2000: 24).

Kızlar ve erkeklerde büyüme belli bir sırayı izler. Eller ve ayaklar, ilk büyüyen organlardır. Daha sonra kollar ve bacaklar uzar. Kolların diğer organlardan önce uzaması orantısızlık yaratmaktadır. Kas ve kemikler, aynı hız ve zamanda gelişmediği için bedenin kontrolü güçleşir. Uzun boylu olma, ergeni kambur durmaya zorlayabilir. Büyümedeki hız,

gencin duruşunu, hareketlerini etkilemekte, bedenini istediği gibi kontrol edememesine sebep olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002: 41). Bu yüzden ergenlik; “hantallık ve sakarlık çağı” olarak nitelendirilmektedir. Bazı ergenler, beden yapısı ve yürüyüşleri dolayısıyla utangaç ve mahcup davranabilirler (Jersild, 1987: 73). Ergenlikte, kızların kas gelişimi erkeklere göre ikinci plandadır. Kızların bedeninde daha çok yağ, erkeklerde kas vardır. Ergenlikteki bedensel gelişimin ilginç yönlerinden biri de kız ve erkekler arasındaki kalp ve akciğer gelişimindeki farklılıktır. Erkeklerin kalp ve akciğeri kızlarınkinden daha büyük ve kalp atış sayısı daha düşüktür. Ayrıca kanın oksijen taşıma kapasitesi daha yüksektir. Bu yüzden erkekler; kuvvet, hız ve bedensel dayanıklılık açısından daha yüksek etkinlik göstermektedirler (Cüceloğlu, 1998: 346).

Ağırlık, boyla birlikte artmaktadır. 11-16 yaşları arasında bir kız çocuğu ortalama olarak yaklaşık 19 kilo, erkek ise 25 kilo alacaktır. Boy ve ağırlık artışında, genetik etkenler kadar beslenme, iklim ve etnik köken de etkilidir (Temel & Aksoy, 2001: 5). Yüzü ve saçları ergenin ilgi odağıdır. Buluş döneminde; yüz kemikleri hızla büyür, çene uzar, burun büyür, profil düzleşir, asimetrik bir görüntü ortaya çıkar. Ergenlerin sorunlarına yönelik araştırmalarda, ergenlerin beden yapıları ve görünüşleri ile ilgili kaygılar taşıdıkları tespit edilmiştir (Kulaksızoğlu, 2002: 40-41). Hızlı bedensel gelişmeler, ergenin ilgisinin bedenine odaklanmasına neden olmaktadır. Ergen, bedenindeki ani değişiklikler karşısında zıt duygular yaşar. Bir taraftan beden yapısı ve yüzünün çirkinleştiğini düşünüp, kaygılanırken; diğer taraftan bedenindeki değişimleri ortaya çıkarmak ister (Köknel, 2001b: 169). Ergen, nasıl görüldüğü hakkında ailesinin ve akran grubunun onayını almak ister (Grant, 1999: 24). Ergenin, olumlu benlik kavramı geliştirmesi için fiziksel görünümünü onaylaması önemlidir (Temel & Aksoy, 2001: 1). Ergenler, yaşadıkları bu değişiklikleri çoğu kez bedenlerine karşı bir “yabancılaşma” olarak algılamaktadır (Ekşi, 1990: 119).

a.b. Cinsel Gelişim

Ergenlerde; buluşa girecekleri dönemden yaklaşık bir buçuk yıl önce, cinsel içerikli değişimler görülmektedir. Bu değişiklikler kızlarda 10, erkeklerde 11-12 yaşlarında yaşanmaktadır. Ergenler bu dönemde, karşı cinsle ve cinsel sembollerle ilgilenmeye başlarlar. Daha kadınsı ve daha erkeksi tavırlar geliştirirler. Buluşdaki cinsel uyanışı ve diğer gelişmeleri başlatanın ne olduğu tam olarak bilinmemektedir. Cinsel gelişim ve değişim, kız ve erkeklerde aynı zaman ve hızda olmaz (Kulaksızoğlu, 2002: 46). Erkeklerin cinsel gelişimi kızlardan 2 yıl daha geç başlamaktadır (Temel & Aksoy, 2001: 7).

Cinsel gelişim iki grupta incelenir:

1. *Birincil Cinsiyet Özellikleri:* Üreme organlarındaki değişimlerdir. Kızlarda, menstrüasyon (ilk adet), yumurtalık, klitoris, vajina ve rahimde görülen gelişmelerdir. Erkeklerde, üreme organının büyümesi ve erkek üreme hücresi (spermi) üretmesidir.

2. *İkincil Cinsiyet Özellikleri:* Erkeklerde, ses değişimi, yüz kılları, gırtlakta kıkırdaklaşma ve cinsel rüyalar görülmektedir. Kızlarda ikincil cinsiyet özellikleri, göğüs, kalça ve kemik gelişimi şeklindedir. Her iki cinsiyette, vücutta kıllanma, yüzde sivilceler, ter bezlerinin çalışmasında artış, vücut kokusunda belirginleşme görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2002: 47-49).

Birçok ergen için bu yeni keşfedilen değişim, şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilmektedir. Cinsellik; bir kültürün ahlak ve dini inançlarıyla, hukuk sistemiyle, çocuk yetiştirme uygulamalarıyla yakından ilişkilidir. Ergenin cinselliği, ebeveyninden, yaşlılarından, kültürel beklentilerden, radyo ve televizyondan, kitap ve dergilerden değişik biçimlerde etkilenmektedir (Gander & Gardiner, 2001: 453-454).

Ergenlerin cinsel gelişim ve cinsellik hakkındaki soruları, kişisel duygulara kapılmadan, özel yorumlara girmeden açık ve objektif bir şekilde cevaplanmalıdır (Altınköprü, 1997: 82).

a.c. Duygusal Gelişim

Duygu ve heyecan, ruhsal değişimler için kullanılan sözcüklerdir. Aynı kaynaktan doğarlar ama farklıdır. Duygular; bilincin denetiminde düzenli, yoğunluğu daha az ruh halleridir. Heyecanlar ise kısa süreli, yoğunluğu denetlenemeyen duygusal tepkilerdir (Altınköprü, 1997: 143; Kulaksızoğlu, 2002: 65).

Ergenlik konusundaki çalışmalarıyla tanınan S. Hall' in ergenliği; "fırtına ve gerginlik" dönemi olarak tanımladığı bilinmektedir. Araştırmacılar, ergenlik döneminde yoğun duygusalıklar yaşandığı konusunda hemfikirdir (Yavuzer, 2003: 268-270). Özellikle bu yoğunluk; ergenler üzüntü, sevinç, öfke, korku gibi duygularını ifade ederken göze çarpmaktadır. Ergenin duyguları; coşkulu, dengesiz, abartılmış, çabuk kırılan ve değişen, iniş çıkışlara sahip, kararsız ve dalgalı bir profil çizmektedir. Ergen bir anda kaygıdan mutluluğa, sevinçten sıkıntıya, kızgınlıktan sevecenliğe, ümitsizlikten umuda geçebilir. Bu döneme özgü duygulanım ve coşkular, algı, bellek, dikkat, düşünme gibi bilişsel işlevleri olumsuz etkileyebilir. Heyecan dengesi tam oluşmadığı için duyguların kontrolü zordur (Köknel, 2001a: 172).

Ergenlikte cinsel uyanışla birlikte, yeni duygusal tepki ve davranışlar görülmektedir. Ergen; tedirgin, kuruntulu, güç beğenen, çabuk tepki

gösteren, olur olmaz her şeyi sorun yapan, ikizli duygular yaşayan bir birey haline gelir (Yörükoğlu, 2000: 38). Karşı cins tarafından beğenilme ve beğenme arzusu, ergene heyecan veren romantik bir duygudur (Kulaksızoğlu, 2002: 67). Aşk, coşku, neşe, karamsarlık ergenin yaşadığı ikizli duygulardır. Freudçu bakış açısına göre, ergenin duygusal yapısındaki çelişkiler, cinsellik ve saldırganlık güdüsünün baskısından kurtulmaya ve yeni duyguları düzene koymaya çalışmasından kaynaklanmaktadır (Yörükoğlu, 2000: 125-126).

Özellikle ön ergenlik döneminde, bedensel değişmeye paralel utangaçlık ve mahcubiyet sık görülen bir duygu durumudur. Ergen bazen yalnız kalmak ister. Yaşadığı bio-psişik değişimin muhasebesini yapmak ve yeni duygularına alışmak istemektedir (Kulaksızoğlu, 2002: 67-68). Ergenin sıkıntılı durumlarda hissettiği başat duygu, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Fizyolojik değişimin yoğun yaşandığı buluşta, sebepsiz öfke patlamaları ve sinirlilik halleri yaşanabilir (Yörükoğlu, 2000: 125-126). Ergenlik döneminde öfke; bağımsızlığını, kendine özgü bir kişiliği olduğunu, çevresine onaylatma çabasıdır (Jersild, 1987: 17). Ayrıca öfkenin diğer bir sebebi kendisini utandıran ve gülünç duruma düşüren sosyal durumlardır (Cole & Morgan, 1975: 86).

Ergenlerin korkuları; objelere karşı, sosyal ilişkilerle ilgili ve kendisiyle ilgili duyduğu korkular olmak üzere 3 grupta kategorize edilebilir (Yavuzer, 2003: 272). Ergenler, duygu ve düşünceleriyle bir düş dünyası yaratır ve bu düşün içinde yaşar (Köknel, 2001a: 194). Ergenler hayal kurarak duygularını düşüncelerine yansıtır (Kulaksızoğlu, 2002: 68)

a.d. Sosyal Gelişim

Bebeklik döneminde başlayan, çocukluk döneminde devam eden sosyalleşme süreci gençlik çağında hızlı bir gelişme göstermektedir (Köknel, 2001a: 199). Ergen bağımsızlık arzusuyla evden uzaklaşır, topluma açılır (Yörükoğlu, 2000: 69). Gencin ailesine karşı yabancılaşması, kendini keşfetmesinin tabii bir sonucudur (Şemin, 1973: 20).

Ergen, kendi olmanın ve kabuk değiştirmenin sancılarını yaşamaktadır. Özgür ve bağımsız olmayı istemek kolay, ancak bağımsızlığını nasıl kullanacağını bilmek zordur. Bağımsızlık arzusuyla çevresine yönelen ergen, ebeveyninin uyduluğundan kurtulmak isterken yaşıt grubunun hâkimiyetine girer (Yörükoğlu, 2000: 112-113). Ergen için arkadaş bir zorunluluktur. Ergenin kendini güvende hissettiği yeni sığınakları arkadaşlarıdır (Atabek, 1999: 120-121). Ergenlik döneminde arkadaşlarca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek benlik saygısının önemli bir koşuludur. Ergen, arkadaşlarının gözünde kişiliğini sınamakta, denemekte ve geliştirmektedir. Arkadaşları ergene kendi kişiliğini yansıtan aynalar

gibidir. Bu sayede ergen kendini tanıır ve tanıtır (Yörükoğlu, 2000: 70). Kendini boşlukta hisseden ergen, aynı kaygıları ve bocalamaları yaşayan yaşlılarıyla kendisini daha güçlü ve tamamlanmış hisseder, çünkü ortak kaderi paylaşırlar (Gerard, 2000: 28). Akranlarıyla eşit bilgi ve otoriteye sahip olarak ilişki kuran ergen, fikirlerini daha iyi ifade edebileceği bir ortam bulmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002: 87).

Sosyalleşmenin amacı, ergenin toplumun etkin bir üyesi olmasını sağlamaktır (Kağıtçıbaşı, 2000: 65). Ergenlerde bireysel kimlik, grup kimliği ile başlar. Sosyal hayat, grup kimliği üzerine inşa edilir (Ünlüoğlu, 1987: 210). Sosyalleşme; ergenin toplumdaki rolünü, görevini, özgürlük ve özerklik sınırlarını, sorumluluklarını, kimlik ve kişiliğini kazanma sürecidir.(Kula, 2002: 46).

a.e. Bilişsel Gelişim

Ergenlik dönemi Piaget'e göre bilişsel gelişimin dördüncü evresidir. Soyut işlemlere ulaşan ergen, varsayımlar kurabilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir (Hökelekli, 1998: 267). Soyut kavramları daha iyi kavrar, kullanır, ilgi alanı genişler, çeşitlilik kazanır. Kendini kanıtlama ve başarılı olma eğilimi güçlenir. (Yörükoğlu, 2000: 41). Ergen, soyut (formel) işlemler döneminde, görüşlerini haklı gösterebilecek düşünce ve mantık yollarını tespit etmeye çalışır (Yavuzer, 2003: 267). Olaylar arasındaki ilişkileri kavrar, görünümlere aldanmaz, olayların arka planını anlamaya çalışır, düşüncesi daha esnektir (Kulaksızoğlu, 2002: 138). Piaget' nin formel işlemlerin, diğer insanlarla iş birliği sayesinde oluştuğunu ileri sürdüğü kaydedilmektedir. 7-8 yaşından itibaren, sosyalleşmeye başlayan çocuğun 11-12 yaşında sosyalleşme düzeyi artmaktadır. Formel işlemlerin gelişimi, işbirliği ve tartışmayla gerçekleşmektedir (Yavuzer, 2003: 267).

Ergenler, soyut düşünme gelişimi ile geleceğe bakar ve karmaşık sorunlara alternatif çözümler üretebilirler (Gander & Gardiner, 2001: 466). O zamana kadar siyah ve beyaz kabul ettikleri pek çok şey artık gri tonlarında görünmeye başlar. Eskiden doğru ya da yanlış diye tanımladıkları şeylere net sınırlar çizemezler. Akıl yürütme, analiz ve ayırım yetenekleri gelişmektedir (Orvin, 1997: 98). Zihinsel gelişimlerine paralel olarak her şeyi objektif olarak değerlendirme kapasiteleri artmaktadır (Jersild, 1987: 95). Ergenler, ailelerini ve diğer yetişkinleri hayrete düşürecek tarzda, daha önce kabul ettikleri kararları, değerleri, geleneksel din anlayışlarını sorgular, tartışır ve eleştirir. Ergenler, aile yaşamı ve toplumsal sorunlar konusunda idealisttir. (Gander & Gardiner, 2001: 466).

Soyut düşünme yeteneğiyle ergen, kim olduğu ve ne olacağı hak-

kında sınırsız olasılıkla karşı karşıya kalmaktadır (Erikson, 1984: 49). Tümevarım metodunu kullanan ergen, hayat felsefesi oluşturma, meslek tercihi gibi önemli kararlar verme aşamasındadır. Dolayısıyla ergenin zihni gelişimi, ergeni çocukluk döneminden farklı bir kimlik arayışına yöneltmektedir (Kula, 2001: 58).

a.f. Ahlak Gelişimi

Ahlak, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belirli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranış kuralları bütünüdür (Cevizci, 2000: 5). Ahlaki ilkeler adalet ve eşitlikle çelişmez. İnsanlar arasında, ahlaki değerlendirme ve ahlaki seviye farkı olmakla birlikte, bütün insanların adalet ilkesine dayalı ortak değerleri vardır. (Kulaksızoğlu, 2002: 98)

Bir ergenin “ahlak gelişimi” ile ifade edilmek istenen, onun toplumsallaşmış kurumsal ve kişisel değerleri özümseyip özümsememe durumudur. Ergenin ahlaki gelişiminde iki önemli faktör rol oynamaktadır.

1. Piaget’in belirttiği gibi ergenin soyut işlemler döneminde olması önemli bir etkidir (Gündüz, 2003: 214). Yeni bilişsel yetenekleri, ergenlere davranışın iyiliğini ve kötülüğünü düşünme ve yargılama olanağı sağlamaktadır (Gander & Gardiner, 2001: 475). Soyut işlemler dönemi, ahlak gelişimde ideal olarak görülen “otonomi ahlakının” geliştiği bir evredir. Başka bir ifadeyle ergen, bu dönemde kendi ahlak sistemini kurma aşamasındadır.

2. Ergenin benliğinin gelişimi, “diğeri” nin görülmesini ve kabul edilmesini beraberinde getirmektedir. Zira ahlak gelişimi de kişinin kendisi ve başkaları arasındaki ilişkilerin niteliğini belirten bir ölçüttür (Gündüz, 2003: 214).

Kohlberg’ in geliştirdiği bilişsel ahlak teorisine göre ahlaki gelişimde 6 aşama vardır. Bu evreler, 3 temel aşamada ele alınabilir. Kısaca bu aşamalar şöyledir:

1. *Gelenek Öncesi Düzey*: Davranışın yönünü, dışarıdan gelen cezalar ve ödüller belirlemektedir. Kurala ve otoriteye körü körüne bağlanma doğru davranış olarak görülmektedir. Kişi, kültür içinde kabul edilen iyi ve kötü ölçütlerine göre davranmaktadır. İki alt aşaması vardır: 1) Bağlı evre 2) Araca/çıkara yönelik alışveriş.

2. *Geleneksel Aşama*: Grup normlarına uyma aşamasıdır. Sosyal düzeni destekleme ve sadakat önemlidir. Doğru davranış, başkalarını memnun eden, onlara yardım eden ve tasvip edilen davranıştır. İki alt aşaması vardır: 1) Karşılıklı beklentiler, ilişkiler ve kişiler arası uyum 2) Sosyal sistem ve vicdan.

3.*Gelenek Sonrası Düzey*: Bireyin, başkalarından ve otoriteden bağımsız olarak ahlaki ilkelerini seçtiği ve kendine özgü değer sistemi oluşturduğu düzeydir. Alt basamakları şu şekildedir: (i) Toplumsal sözleşme veya bireysel haklar ve toplumsal yarar; (ii) Evrensel ahlak ilkeleri düzeyi (Kulaksızoğlu, 2002: 102-103).

Ergenlik, kişinin yaşamına yön vereceği değerleri belirlediği önemli bir aşamadır. Çağdaş ahlak gelişim kuramcıları, ahlaki davranışın kaynağı hakkında farklı fikirler ileri sürmüştür. Psikanalitik kuramcıların, kişide ahlaki davranışın ortaya çıkmasında, çocukluk döneminde yakın çevrenin (ebeveynin) istek ve arzularının, yergi ve yasaklarının içe aktarılmasıyla oluşan vicdanın (süper egonun) etkili olduğunu ileri sürdükleri bilinmektedir. Onlara göre çocuklukta, özdeşim modeli alınan ebeveynin yerini ergenlikte başka otorite figürleri almaktadır. Toplumsal öğrenme kuramına göre ahlak, başlangıçta model alma ya da taklit yoluyla öğrenilmektedir. Ergen sosyalleşerek toplumun değerlerini tabii bir şekilde öğrenmektedir (Gündüz, 2003: 214-217).

Bağımsızlık duygusu ile sosyalleşen ergen, çocukluk döneminden getirdiği bütün toplumsal, geleneksel ve inanç temeline dayalı değerlerini sorgu süzgecinden geçirmektedir. Hayatına yön vereceği şahsi değerler sistemini oluşturduğu bu dönemde din, ona bir yaşam çerçevesi ve değerler sistemi sunmaktadır (Hökelekli, 2002: 18).

Ergenlikte vicdan çok güçlü bir şekilde işlemeye başlamaktadır. Ergen, olandan çok olması gerekenle ilgilenmeye başlar. Fakat olması gerekeni belirlerken birtakım destek mekanizmalarına gereksinim duymaktadır. Ergenlikte güçlenen vicdan duygusu, çevrenin etkisini yansıtsa da sağlam bir temele ihtiyacı vardır. İşte bu dönemde güven, doğruluk kaynağı olan Yüce Varlık şuuru ve ondan gelen değerler sistemi, ergenin önemli rehberi olmaktadır (Gündüz, 2003: 217).

Ergenlik evresinde ahlak gelişimi ile kişilik gelişimi arasında önemli bir bağlantı söz konusudur. Bu noktada ergenin kendini doğru değerlendirebilmesi, dengeli bir öz benlik kavramına sahip olabilmesi ve kendini kabul edebilmesi gibi önemli bazı faktörler, dinî olgunluk ve moral gücü açısından uyumlu bir kişilik geliştirebilmesini sağlar. Bununla birlikte ergen, ahlak kurallarını, cezadan korktuğu için değil, uyulması gerekli kurallar olarak gördüğü için uygulamaya çalışır. Bu durum ergende, alışkanlığa dayanan dış disiplinin tersine bir iç disiplin eğilimi oluşturmaktadır. Bu süreçte ahlaki gelişim açısından, ahde vefa, cömertlik ve sadakat gibi sosyal alanlardaki ahlaki faziletler ergene önemli gelmeye başlar. Özellikle ergende sosyalleşmeyle birlikte, “hak ve adalet” fikri de egemen olmaya başlar. Dolayısıyla ergenler, haksızlık yapan ve eşit davranmayan kimselere karşı sert tepki verir. Özellikle ergenliğin ilk

yıllarında görülen bu tepkinin dozajı, ergenliğin sonlarına doğru kısmen azalmaktadır (Koç, 2004: 237).

b. Din Psikolojisi Perspektifinden Ergenlik Dönemi

b.a. Dini Bilincin Uyanması

Bedensel ve zihinsel revizyon geçiren ergenin, dini hayatında bir canlanma ve yeniden yapılanma görülmektedir (Hökelekli, 1998: 266-267). 12 ve 13 yaşları “dini uyanış ve gelişim” yaşlarıdır (Armaner, 1980: 93).

Soyut düşünme, 12-13 yaşlarında başlamaktadır (Yavuzer, 2003: 267). Okul ve çevrenin yardımıyla ergen, olayları anlamaya, tahlil etmeye, genellemeler yapmaya çalışır. Bilişsel gelişimine paralel olarak dünyanın problemlerini, tabiatüstü ve metafizik konuları düşünmeye başlar (Hökelekli, 1998: 270). Soyut düşünen ergen, kendini bulma çabasıdadır. Ebeveyninden öğrendiği inanç ve fikirleri sorgular. Bağımsız bir birey olarak din konusunda düşünür. Okulda ve çevrede farklı din anlayışları ile karşılaşması, kendi dini yaklaşımına yakından bakmasına neden olmaktadır (Jersild, 1987: 388). Böylece çocuklukta derinine nüfuz edilmeden, yüzeysel kavranan, aile ve çevrenin etkisine göre şekillenen dini inanç, yerini ergenlikte şuurlu bir dini inanca bırakmaktadır (Hökelekli, 1998: 267-268). Dini şuurun uyanmasında, bilişsel ve duygusal gelişim önemli bir etkidir. Gencin duygusal açıdan yaşadığı iniş çıkışlar, çocuklukta yaşanan, ama tam olarak ifade edilemeyen dini duyguları açık şuur seviyesine çıkartmaktadır. Yoğun bir kararsızlık ve şaşkınlık yaşayan ergen, Allah’ a yönelmektedir. Ergenin, bunalımlı aşamaya geçmeden önce bir iki yıl dini ilgisi çok yüksektir. İbadetlerini yerine getirmeye çalışır. Camiye gider. Helale ve harama çok dikkat eder (Hökelekli, 1998: 269).

Ergenlerin dua ile ilgili tutum ve davranışlarına bakıldığında, ergenler tarafından duanın, ibadete göre daha fazla yapıldığı görülmektedir (Koç, 2005: 88). Arıcı’nın ergenler üzerinde yaptığı araştırmada %98,25’inin dua ettiği tespit edilmiştir. Çalışmada ergenler, dini pratikleri eksik ama dua etme sıklığı yüksek bir profil çizmektedir (Arıcı, 2006: 552).

Ergenin ibadet hayatı genel olarak değerlendirildiğinde çoğu kez, çocukluk dönemindeki taklitçi unsurlardan arınarak zengin bir muhteva ve derinlik kazandığı görülmektedir. Sığınma ve bağlanma duygularının en yoğun olarak hissedildiği bu evrede ibadetler, ergenin ruhi gereksinimlerini yatıştıran en önemli kaynaktır. Bu anlamda ergenin ibadet hayatı çoğu kez ruhsuzluktan ve şekilcilikten uzaktır (Koç, 2005: 82). Ama saadet dönemi kısa sürer. Çünkü bunalım kapıdadır (Hökelekli, 1998: 269).

b.b. Dini Şüphe ve Tereddütler

Dini şuurun uyanmasıyla ergen, Allah'a ve dini değerlere sarılmanın doyumsuz zevkini tadar. Ama bu dini coşku çok geçmeden gölgelebilir (Bahadır, 2002a: 256). Ergenlik “dini uyanış” ve “dini şüphe ve kararsızlıklar” dönemidir (Kula, 2001: 38).

Ergenin dini hayatını; bilişsel gelişim, benliğin uyanması, cinsel dürtülere bağlı suçluluk duygusu ve bağımsız olma çabası, derin bir şekilde belirlemekte ve dini şuurun uyanmasını sağlamaktadır (Vergote, 1981: 583). İmanla ilgili şüphe ve kararsızlıklar en yoğun bu dönemde yaşanmaktadır (Hökelekli, 1998: 270). Buluğdan itibaren ergen, çocukluk dönemindeki pasiflik halinden sıyrılır. Kendini ilgilendiren konularda bağımsızca düşünmeye başlar. Din de bu konular arasındadır. Ergen bu evrede, derin bir dini görüşe sahip değildir. Dini faaliyetlere ve pratiklere kendisini tam olarak veremez. Ergen, öğrenim hayatına devam ederken farklı dini inanç ve yaklaşımlarla karşılaşmaktadır. Kendi dini görüşlerini yeniden gözden geçirir, daha objektif değerlendirmeye çalışır. Ebeveyninden öğrendiği dini inanç ve değerleri sorgular. Çocukluğunda olduğu gibi kabul ettiği dini telkinlerin, başkaları için şüphe konusu olduğunun farkına varır. Kendi inancının güvenilirliğinden şüpheye düşer (Armaner, 1980: 96-97).

Ergen, dini inançlarından şüphelendiği için sıkıntı ve üzüntü duyar. Çünkü dini inanç, hayat felsefesini oluşturan temel bir unsurdur. Sıradan bir görüş ve nazariye değildir (Jersild, 1987: 393). Ergenlikte şüpheler önce ibadet şekilleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Daha sonra dinin muhtevasından şüphe duymaya başlarlar. Genç, şüphelendiği için kendisini suçlu ve günahkâr hissetmektedir. Ergen kompleks iç çatışmalar yaşamaktadır. “Acaba dini inançları olduğu gibi kabul mu etmeli, yoksa bir kısmını kabul edip, diğer kısmını ret mi etmeli?” vb. soruları kendisine sormaktadır (Peker, 1993: 107).

Dini bunalım ve çatışmalar, ergenin bedensel ve zihinsel gelişiminin bir sonucudur. Bilişsel güç ve kapasitesi artan ergen, kendisini güçlü ve bağımsız hisseder. Ergen, ilk tepkisini ebeveynine karşı verir. Ailesinin sınırlarını keşfeder. Kısa bir süre sonra, her türlü otoriteye karşı tenkitçi bir tavır takınır. Büyüklere saygı ve itaati emreden din de bu kategoridedir (Hökelekli, 1998: 270). Çünkü din, ahlak ve otoritenin, bağımlılığın en önemli temsilcisidir. Bağımsızlığını ilan eden ergenin, otoriteyi reddeden isyankâr tutumu doğaldır (Vergote, 1981: 590). Tenkitçi düşünce, şüpheyi doğurur. Ergen, dinin emir ve yasakları karşısında kendi konumunu belirlemeye çalışır. Şüphe, bu noktada başlar (Dalat, 1955: 370). Ergen, hayatın sentezini tenkitçi bir tarzda yapar. Ergen; ailesinin, öğretmenlerinin ve dostlarının sevgisinden şüphe ettiğinde ve hayatı

mantıksız bulduğunda, dini şüphe yaşayabilir (Hökelekli, 1998: 271-272). Bu süreçte yaşanan dini şüphelerin karakteristik iki özelliği vardır: (i) duygusaldır; (ii) ergen, ilgili olmayan diğer alanlardaki intibaksızlık ve çatışmaları dine yansıtılmaktadır (Hökelekli, 1998: 371).

Ergen, dini yaklaşımlarını değerlendirirken zekâsını, bilgilerini, dini kendisine öğreten kimseleri, bu kimselerin şahsiyet bütünlüğünü ve olgunluğunu sorgu süzgecinden geçirmektedir (Jersild, 1987: 393).

Dini şüphelerin arka planında, reddetme niyetinden çok hakikate ulaşma arzusu ve gereksinimi vardır. (Peker, 1993: 197). Şüphede, inançsızlığın ötesinde güçlü veya zayıf bir iman söz konusudur. Şüphenin objesi inançla ilgilidir. İncanın olmadığı yerde şüpheden söz edemeyiz (Bahadır, 2002a: 259).

Batıda ve ülkemizde dini gelişimle ilgili yapılan araştırmalarda, dini şüphelerin 12-14 yaşlarında başlamakta olduğu tespit edilmiştir. 16-18 yaşlarında en zirve noktaya ulaştığı ve bundan sonraki yıllarda gittikçe azalarak 20-21 yaşlarında sona erdiği tespit edilmiştir (Bahadır, 2002a: 262-263). Bahadır'ın araştırmasında dini şüphelerin en yoğun olarak başladığı yaşlar, 14-15 yaş aralığı olarak tespit edilmiştir (Bahadır, 2002a: 275). Batı ülkelerinde yapılan araştırmalarda, erkek ergenlerin %75'nin; kızların ise % 50'sinin iman şüphesi yaşadığı tespit edilmiştir. Mısır'da yapılan bir araştırma, kızların %21'inin, erkeklerin %27'sinin dini şüphe yaşadığını tespit etmiştir (Hökelekli, 1998: 272). Bahadır'ın araştırmasında, ergenlerin %55.7 gibi yüksek bir oranda dini şüphe tecrübesi yaşadığı tespit edilmiştir (Bahadır, 2002: 274). Aynı araştırmada, ergenlerin %81.6'sı şüphelerinin dinin bir kısmıyla ilgili olduğunu belirtmiştir (Bahadır, 2002a: 293). Dini şüpheler, ergenin psikolojik yapısından veya sosyo kültürel çevresinden kaynaklanabilir (Bahadır, 2002: 264).

Ergenlerin dini şüphe ve bunalım yaşamasında etkili olan faktörler:

1. Bağımsız olma arzusu ile her türlü otoriteyi reddeden isyankâr eğilim, yetişkinlere olan güvenin sarsılması.

2. Hayatın anlamsız ve mantıksız gelmesi.

3. Cinsel dürtülere bağlı suçluluk ve günahkârlık duygusu. Nefsin arzularına karşı, dinin kuralları koyması (Hökelekli, 1998: 272-273). Bahadır'ın araştırmasında dini suçluluk ve günahkârlık yaşayan ergenlerin oranı, %90,5 gibi yüksek bir oranda bulunmuştur (Bahadır, 2002a: 301).

4. Dini eğitim yeterli olmadığı için başarısız bir dini sosyalleşmenin yaşanması.

5. Din görevlilerinin ve dindarların yanlış tutum ve davranışları. Çünkü ergenin gözünde din demek, dindar demektir. Ergen, din ve din-

darı özdeşleştirdiği için dindarda gördüğü hataları dine transfer etmektedir (Jersild, 1987: 387).

6. Güncel olay ve bilimsel teorilerle dini bilgilerin çelişkili ve tutarsız gibi görünmesi (Hökelekli, 1998: 273). Ayrıca tv, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarında; ruh, ölümden sonraki hayat, reinkarnasyon, telapati vb. daha birçok parapsikolojik olay hakkında bilim adamlarının yaptığı açıklamalar, dini şüpheyne neden olmaktadır (Bahadır, 2002a: 286-287).

7. Dini konularda bilgi eksikliği ve rehbersizlik şüpheyne sebep olmaktadır (Hökelekli, 1998: 273). Bahadır'ın araştırmasında, dini şüphelerin arka planında etkili olan faktörle ilgili olarak öğrenciler, yüksek oranla (%35.2'si) "bilgi eksikliği ve yanlışlığı" olduğunu belirtmiştir (Bahadır, 2002a: 284).

8. Günümüz ergeni, küreselleşmeyle birlikte çok kültürlü bir dünyada yaşamaktadır. Çok farklı doğru, iyi ve kötü tanımlarıyla, din alanında da farklı yaklaşımlarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla şüphe ve tereddüt yaşaması doğal bir süreçtir. Bugünün genci Hz. İbrahim modelindeki gibi sorgulayan ve araştıran bir nesildir (Hökelekli, 2003: 424).

Ergenler genellikle, inanç esasları, Allah'ın yaratıcılığı ve neslin çoğalması, kaza-kader, günah-sevap, kadın erkek eşitsizliği, ahiret inancı, cennet, cehennem, dini bilgiler ve tabiat ilimleri arasındaki çelişkili görüntü vb. konularda şüphe yaşamaktadır (Hökelekli, 1998: 272). Bahadır'ın araştırmasında, ergenlerin en çok şüpheyne düştükleri konu, melek, cin, ruh ve şeytan gibi soyut kavramlar olarak bulunmuştur (Bahadır, 2002: 294).

Dini şüpheler, ergenlerin daha fazla araştırma yapmasını ve bilinçlenmesini sağlamaktadır (Bahadır, 2002: 303). Dini şüphelerin, az sayıda bir kısım gencin dini hayatında olumsuz izler bırakmakla birlikte, çoğu ergeni şuurlu ve şahsi bir dini hayata sevk etmesi bakımından olumlu bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir (Hökelekli, 1998: 273).

b.c. Dini Tutumun Belirginleşmesi

Dini şüpheler, ergenliğin sonuna doğru durulmakta ve şiddetini azaltmaktadır. Genç, artık din konusunda kesin tutumunu belirleyecek zihinsel ve duygusal olgunluğa erişmektedir. Çocukluğundan beri kendisine huzur kaynağı olan dine yeniden sarılmaktadır. Dine dönüş, farklı eğilim ve yaklaşımlar arasında kalan ergene, kendini gerçekleştirme fırsatı vermektedir. Din, ergenin sevgi, mükemmellik, anlam arayışı gereksinimini karşılamaktadır (Hökelekli, 1998: 280).

Son ergenlik döneminde ergen, dini gelişim açısından üç tercihten birini seçer:

1. Çocukluğundaki geleneksel inançlarına geri döner.
2. Çocukluğundaki dini inançları yeniden düzenleyerek, şuurlu bir dini hayatı seçer.
3. Din ile ilgili her şeye sırt çevirir. Ateist veya agnostik bir kişilik geliştirir. Ancak araştırmalar, bu son yönelişin çok ender olduğunu göstermektedir. Çünkü din, kendisini en fazla bu dönemde hissettirmektedir (Kula, 2001: 56).
4. Kendini dini açıdan “maneviyatım güçlü ancak dindar değilim” şeklinde tanımlayan ergenler de mevcuttur.

c. Ergenlik Dönemi Temel Sorunları

Ergenler bu evrede birçok problemle karşılaşmaktadır. Bu dönemde her şey karmaşık, birbirine girmiş ve belirsizlikler içerisindedir. Dış dünyadaki hızlı değişimler kadar ergenin kendi iç dünyasındaki değişimler de karmaşanın kaynağını oluşturmaktadır (Arıcı, 2006: 529).

Ergen, çok farklı sebeplerden kaynaklanan sorun ve çatışmalar yaşamaktadır. Bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişimin ergende yarattığı farklılaşma, yaşadığı sorun ve çatışmalarda önemli bir faktördür (Kulaksızoğlu, 2002: 18). Ergenler, kendini tanıma ve tanımlamada, toplum içindeki rolünü, hayattaki amacını belirlemede ciddi sorunlar yaşamaktadır (Hökelekli, 2002: 11).

Günümüzde ergenlerin, hiçbir şeyden tatmin olmadıkları görüşü ileri sürülmektedir (Şener, 1991: 95). Her şeyin hızla elde edildiği, hızla tüketilip hızla yerine yenisinin konulduğu, hiçbir şeyin anlamının aranmadığı, her şeyin doyumsuzluk yarattığı tüketim çağının gençleri zor durumdadır. Bu çağın ergenine, her şey çok uzun, anlamsız, yararsız gelmektedir. Ergen yaşamın kendisinden çalındığı duygusunu yenememektedir. Tüketim çağı ergeni, ancak yeniyi tüketerek kendisini değerli, önemli hissetmektedir.(Atabek, 1999: 119).

Ergenlikte yaşanan problemler, çocukluk dönemindeki problemlerin devamı olabilir. Her ergenin arkasında çocuklukta oluşmuş bir geçmiş vardır ki bu aynı zamanda “gelecek” demektir.(Köse, 1997: 47).

Ergenlik döneminin önde gelen konuları; duygusal olgunluk, karşı cinse olan ilginin artması, sosyal olgunluk, zihinsel olgunluk, bağımsızlık isteği, ekonomik özgürlüğün başlaması, yetişkinler gibi boş zamanı değerlendirme isteği şeklinde sıralanabilir. (Yavuzer, 2003: 283).

Kendini tanımak, dünyayı keşfetmek zorunda olan günümüz ergenleri, sanal dünyaya sığınmaktadır. Bu, gerçeklerden kaçıştır. Gerçek dünyada bulamadıkları şeyleri hayal dünyasında kurgulayabilmektedirler.

Bazı gençlerde bu bilgisayar bağımlılığına dönüşmekte ve aileleriyle çatışma yaşamalarına sebep olmaktadır (Atabek, 1999: 84).

Ergenlerin bio-psiko-sosyal gelişimlerine paralel olarak yaşadıkları temel sorunları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. “Ben kimim? Toplum içindeki rolüm ve yerim nedir?” gibi sorulara yanıt aramaktadırlar. Kimlik ve anlam arayışı yaşadıkları önemli problemlerdendir.

2. Cinsel dürtülere bağlı yaşadıkları cinsel çatışma ve suçluluk duygusu.

3. Rekabetçi bir kültürde yetiştirilen sınav maratoncusu ergenlerin, yaşadıkları yaygın sorun, başarı güdüsü ve engellenmesi olabilmektedir.

4. Bazen çocuk yerine koyulan, bazen yetişkin gibi davranması beklenen, iki arada kalan ergen bağımsızlık savaşı vermektedir. Bağımsızlık arzusu ve kendini ispatlama çabasında, sık sık anne babası ve diğer yetişkinlerle çatışma yaşamaktadır. Bu temel sorunlar aşağıda ele alınacaktır.

c.a. Kimlik Bunalımı ve Anlam Arayışı

Kimlik (identity) latince bir kavramdır. Özdeşlik ve kimlik anlamını ifade etmektedir. Erikson’ a göre kimlik; “özdeşleşmelerin sonucunda, kişinin kendi içinde sürekliliği ve tutarlılığıdır”. Ayrıca kimlik; bireyin görüşlerini, ülkülerini, ilkelerini ve toplum içindeki davranışını ve rolünü kapsamaktadır. Kimlik, ergenliğin gelişimsel dönüm noktasıdır (Erikson, 1984: 63). Erikson’a göre ergenin en önemli sorunu, kimlik arayışıdır (Yavuzer, 2003: 286). Kendini tanıma ve tanımlamada çektiği sıkıntıdır (Kula, 2001: 31).

Ergenlik döneminin en önemli psiko-sosyal yanı, kimliğin kazanılmasıdır. Ergenin “Ben kimim?” sorusunu yanıtlamasıdır. Stane ve Church’ un (1968)’de belirttiği gibi “Ergenin temel konusu; kim olduğu, nereye gittiği, neye inanıp değer verdiği ve beklentileri hakkında toplu bilince sahip olmasıdır.”(Yörükoğlu, 2000: 110-111).

Kimlik ve kişilik birbirini etkileyen iki farklı kavramdır. Kişilik; kimliğin duygu, düşünce, davranış, tutum, eylem olarak dışarı yansımasıdır. Ayrıca başkaları tarafından bilinmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır (Köknel, 2001a: 201). Psikoloğlara göre kişilik, bireyin kendine özgü (characteristic) ve ayırıcı (distinctive) davranışlarının bütünüdür (Yörükoğlu, 2000: 81).

Ergenlik dönemi, imkânlar devridir. Ergenlik, haritası çizilmemiş, insan ayağı basılmamış bir ülke gibidir. Ergenler, bu ülkede iz aramak,

yollar keşfetmek zorundadır. Kimliğini keşfetmeli, dünyadaki rolünü belirlemelidir (Jersild, 1987: 8-9). Kimlik arayışı, neyin önemli ya da yapmaya değer olduğuna karar vermeyi, kendisinin ve başkalarının davranışlarını değerlendirmek için tutum ve davranış standartları geliştirmeyi içerir (Atkinson & Atkinson, R.C., 1995: 128). Kimlik oluşumu, yaşam boyu devam eden bir süreç olmasına rağmen kimlik sorunu düğüm noktasına ergenlikte ulaşır (Gander & Gardiner, 2001: 452). 12- 18 yaş kimlik arayışının yoğun yaşandığı evredir (Aydın, 2000: 89). Kimlik arayışının önemli alanları, cinsel, toplumsal ve meslekidir (Atabek, 1999: 59).

Ergen, “kendini bulma ve kendi olma savaşı” vermektedir (Kulaksızoğlu, 2002: 94). Ergen, kimliğini özdeşleşmelerle oluşturur (Köknel, 2001a: 202). Özdeşleştirme; bireyin kendisini bir başkası ile aynileştirmesi, ona benzetmesidir (Kılavuz, 2002: 210). Ergenler, bağımsızlık isteği ve sosyalleşmeye bağlı olarak ebeveynleri dışındaki modellerle özdeşleşir. (Kula, 2001: 47). Gençlikte, anne ve baba dokunulmazlığı azalmaktadır. Ergen, ebeveyninin güçlü imgesini, onların yerine geçecek başka özdeşim modelleri bularak yıkmaya çalışmaktadır (Gençtan, 1993: 92). Ergen, önce akran grubuyla özdeşleşmektedir. Sık sık özdeşim modellerini değiştirmektedir (Kula, 2001: 47). Kendine uygun kimliği, elbiseyi bulmaya çalışmaktadır. Kimlikten kimliğe geçerken, bu kimliklere “sanki ben” adını verir (Temel & Aksoy, 2001: 25). Ergen, özdeşim modelleri vasıtasıyla olgunluk kazanmaktadır (Vergote, 1981: 585). Kimlik, birbirini etkileyen özdeşleşmelerin bütünleşmesidir (Ünlüoğlu, 1987: 211). Kimlik özdeşleşmelerin bittiği yerde başlamaktadır (Yörükoğlu, 2000: 110).

Marcia'nın, özdeşleşme statüsü (identity status) adını verdiği 4 aşamalı bir kuram ileri sürdüğü kaydedilmektedir:

1. Dağınıklık (moratorium): Birey, özdeşleşme modellerini henüz gözden geçirmemiş, kendini özdeşim modeline adamamıştır.

2. Körü körüne bağlılık (foreclosure): Deneyim yaşamadan, keşfetmeden, anne ve babanın görüş ve değerlerine körü körüne bağlılıktır.

3. Askıya alma (diffusion): Ergen, özdeşleşme krizinin tam ortasındadır. Daha önce inandığı bütün değerleri, gözden geçirmekte, sorgulamaktadır. Hiçbir görüş ve değere bağlanmadığı için kendini havada hissetmektedir.

4. Özdeşleşmenin başarılması (identity achievement): Birey değer ve görüşleri gözden geçirir, kendisini en uygun özdeşleşmeye adar (Cüceloğlu, 1998: 359).

Erikson'a göre ergenin “psikolojik moratorium” a ihtiyacı vardır. Moratoryum; ergenin kalıcı mesleğini, toplumsal kimliğini seçmeden

önce çeşitli kimlikleri, olasılıkları denemesidir (Muss, 1987: 14). Moratoryum; kimliğin uzun süre askıya alınmasıdır. Evrensel değildir, sosyo-ekonomik statüyle ilişkilidir (Budak, 2000: 519). Toplum, kompleks hale geldikçe, meslek sahibi olmak için daha fazla okuma ve tecrübe edinme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu durum askıya alma döneminin uzamasına neden olmaktadır (Köse, 1997: 54).

Kimlik bunalımı (identity crisis), kavramını ilk kullanan E. Erikson' dur (Hökeleli, 2002: 11). Kimlik bunalımı; ilk gençlik döneminde, kişinin çocukluk döneminde kazandığı bilgileri toparlayarak kendisi hakkında bütünsel bir imaj geliştirdiği, hayattaki rolünü belirlemeye çalıştığı, yoğun duygusal acıların ve kafa karışıklığının yaşandığı çalkantılı bir dönemdir (Budak, 2000: 452). Ergenin yaşadığı kimlik bunalımının temelinde; hızla değişen ve gelişen toplum şartları içinde zıt rol beklentileri, çoklu tercihlerle karşı karşıya kalma etkili olmaktadır. Ayrıca sosyal yapının dayattığı yaptırımlar, kimlik bunalımını tırmandırmaktadır (Hökeleli, 2002: 11).

Kimlik krizinin sebepleri şu şekilde betimlenebilir.

c.a.a. Özdeşim Modellerinin Farklı Olması ve Nitelikli Olmaması

Ergenlik çağı, kişiliğin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Bu evrede, ergen kim olduğunu, neye değer verip inanacağını, amaçlarını bulmaya çalışır. Çevresinde daima “onun gibi olmak” istediği kişiler (özdeşim modelleri) arar. Özdeşleşme ile kişiliğini şekillendirirken, yaşadığı çevrenin ekonomik, sosyo kültürel koşullarının etkisi altında, sorumluluk ve bağımsızlık arasında denge kurmaya çalışır. Bu süreçte özdeşim modelleri ve özdeşim modellerinin nitelikleri çok önemlidir (Yavuzer, 2003: 277). Özdeşim modelleri sık sık değişiyor ve toplum gence ideal özdeşim modelleri sunamıyorsa, kimlik bunalımı kaçınılmazdır (Kula, 2002: 63). Günümüzde özdeşim modelleri karmaşık ve gerçek dışı görünümündedir. (Perşembe, 1999: 10). Kimlik krizi; ergenin rol karışıklığına gösterdiği bir tepkidir (Ünlüoğlu, 1987: 213).

Kula'nın lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, ergenlerin %57,5'i çevresinde özdeşim modelleri olduğunu belirtirken %39,3'ü çevrelerinde yeterli özdeşim modellerinin olmadığını belirtmiştir (Kula, 2002: 54). Kimlik arayışı; geçmişi, şimdi ve geleceği kapsayan anlamlı bir kimlik oluşturmayı gerektirir. Fakat kimlik oluşumu, geçmiş aile bağlarının, toplum geleneklerinin değişime uğraması ve geleceğin daha belirsiz olmasıyla güçleşmiştir. Hızlı sosyal değişimlerin yaşandığı dönemlerde, eski kuşak yeni kuşak için gerekli ve yeterli özdeşim modelleri sunmakta yetersiz kalmaktadır (Muss, 1987: 203).

Yeterli özdeşim modelinin olmaması, gencin kendine özgü düşünce ve davranışlarının oluşumunda, kendisi olmaktan çok başkalarına olan bağımlılığını arttırmaktadır. Özdeşim modeli olarak seçilen birey, grup veya ideolojilerin birbirinden çok farklı olması da kimlik bunalımını etkiler. Çok farklı özdeşim modelleri, kimliğin bütünlük ve süreklilik kazanmasını güçleştirmektedir. Birbirinden çok farklı özdeşim modelleri, değerleri yeterince oturmamış, değer karmaşası yaşayan toplumlarda görülmektedir. Böyle bir ortam, ergenin kimlik bunalımını yoğun bir şekilde yaşaması için zemin hazırlamaktadır (Kula, 2001: 64).

c.a.b. Hızlı Sosyo-Kültürel Gelişim

Kimliğin oluşumunda sosyokültürel yapının önemli bir rolü vardır. Güncel toplumsal değişimler, etkisini ergenlerin değerler sistemine yansıtmaktadır. Normatif sistemler içinde değişime karşı en hassas grup ergenlerdir. Ergenlerin değer ve tutumları kaygan bir zeminde olduğu için kolaylıkla yerinden oynayabilmektedir (Ünlüoğlu, 1987: 210). Yaşı gereği değerleri hızla değişen ergen, içinde yaşadığı toplumun değerlerinin de hızla değişmesi karşısında bocalamaktadır (Hökelekli, 2002: 13).

Allport, hızla değişen bir toplumda gençleri yönlendirmenin zorluklarına dikkat çeker. Meddinus ve Johnson, gençlerin çoğunun, kültürün ifade ettiği değerleri kabul ettiğini ileri sürmektedir. Ancak kabul edilen davranışlar ile girilen davranışlar arasındaki tutarsızlık ve çelişkiye isyan ettiklerinin altını çizmektedirler (Bühler, 1987: 100).

Kimlik bunalımını etkileyen diğer bir sosyo kültürel değişme, kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde basın yayın, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarıyla toplumlar arasında hızlı bilgi alışverişi olmaktadır. Bu durum toplumun kültürel yapısında, yaşam tarzlarında hızlı değişime sebep olmaktadır (Cüceloğlu, 1998: 550). Şayet kitle iletişim araçları toplumun kültürel yapısını dikkate almazlarsa, toplum bireyleri sağlıklı bir hayat felsefesi geliştirmekte zorluk çeker. Bu durumdan en çok etkilenen henüz kimliğini oluşturmakta olan ergenlerdir.

Gencin kimlik bunalımı yaşaması, toplumun kültürel yapısının niteliğiyle ilgilidir. Kültürel yapıda, hedefler, değerler, ilgiler, standart ve normlar net değilse, ergen hangisini doğru, hangisini yanlış kabul edeceği, hangisine değer vereceği hangisine değer vermeyeceği hususunda bunalım yaşamaktadır (Kula, 2001: 66).

Modern toplumlarda, dinin fonksiyonu etkisiz hale gelmiştir. Toplumsal desteğin zayıf olduğu durumlarda tasdik edilen şey daha az objektif görünmektedir. Ülkemizde en büyük belirsizlik ve çelişkili görünüm, din alanında yaşanmaktadır. Birbirine zıt din anlayışları ve yorumlarıyla ergen ya uç noktalara kaymakta ya da dine ilgisiz ve güvensiz

bir tutum geliştirmektedir. Hızlı sosyo kültürel değişim, kimlik bunalımı yaşayan iki farklı genç portresi ortaya koymuştur:

1. Hiçbir değere inanmayan, amaçsız, günlük işler ve zevklerle oyalanan, kendine ve çevresine yabancılaşan ergen kimliği.

2. Bazı dini ve ideolojik gruplara katılarak, “kimlik yitimi” noktasında bağlanma yaşayan ergen portresi (Hökeleki, 2002: 14-15).

Günümüzde sosyo-kültürel sistemler, ergenin kendini ve dünyayı bir bütün olarak anlama ve anlamlandırması için bir çerçeve sunamamaktadır. Alternatifler oluşturamamaktadır. Toplumsal ilişkiler, gencin kimliğini oluşturması için yeterli ve güvenilir bir temel oluşturamamaktadır. Böyle bir ortamda ergenlerin kimlik krizi yaşamaları kaçınılmazdır (Hökeleki, 2002: 11).

c.a.c. Bağımsızlık Duygusunun Yeterince Kazanılmaması

Ergenin kimliğini net olarak belirlemesi, kendisini yönetmesine, düşüncelerini ifade etmesine, kendisini bir bütünlük içinde algılayıp “Ben varım!” demesine bağlıdır (Yavuzer, 2003: 201). Kimlik krizinin temelinde, çözülmemiş özerklik krizi vardır. Özerklik; ergenlik döneminde, gelişen kimliğin önemli bir unsurudur. Ergenin, karar verirken özerk olma savaşı, ailesinden uzaklaşma çabalarında gözlenebilir (Atkinson & Atkinson, 1995: 201).

Bağımsızlık duygusunun kazanılmasında, çocukluk dönemi ve aile ilişkileri çok önemlidir. Bağımsızlık duygusunun sağlıklı gelişimi için ilk şart, bebeklikte temelleri atılan temel güven duygusu ve özerklik dönemindeki otonom duygusunun kazanılmasıdır. (Kula, 2002: 64). Temel güven duygusu; annenin bebeğin gereksinimlerini yerinde ve zamanında karşılamasına, sıkıntılarını gidermesine, sözsüz dilini anlamasına bağlı olarak gelişmektedir (Yavuzer, 2003: 80). Erikson’ a göre bebekliğin ilk evresinde, temel güven duygusu gelişmektedir. İkinci evresinde 18 aylık ve 3,5 yaş arasında çıkan sorun ise özerk ve yaratıcı olma ya da bağımlı, utangaç, kuşkulu olma, birey olma arasında yaşanmaktadır. Erikson bu evreyi bağımsızlık dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu evrede kişide ortaya çıkan inanç, “Ben oluşturduğum şeyim.” şeklindedir (Muss, 1987: 201).

Bu dönemde çocuk, her şeyi keşfetmeye çalışır. Bağımsız olmak ister ve özgür bırakılmayı bekler. Bu evrede çocuklar sürekli cezalandırılır, aşırı koruyuculuk gösterilerek çocukların keşfetmeleri, denemeleri engellenirse baskı oluşur. Bu baskı, çocukta utanç ve kızgınlık duygusunu yerleştirmektedir. Utanç duygusu yerleşen ergen, yaptığı seçimler

hakkında sürekli şüpheye kapılmakta, bağımsızlığa şüphe hâkim olmaktadır (Erikson, 1984: 11-15). Çocuklukta, özerklik kazanma çabaları sağlıklı gelişirse, ergenlik döneminde “Ben özgürce seçim yapabilen, kendi gelişim ve geleceğini yönlendirebilen bağımsız bir insanım.” inancı oluşur (Muss, 1987: 201). Aksi halde, çocukluk döneminde aşırı bağımlılık, pasiflik, utangaçlık, ergenlikte kendi başına karar verme, meslek seçme gibi davranışları geliştirmeyi engeller, ergen bağımsızlık kazanmada sorun yaşayabilir (Kula, 2001: 70). Bağımsızlık duygusunun gelişiminde, öğretmenlerin ve yetişkinlerin ergenlerle iyi diyalog kurmaları, onlara güvenmeleri ve değer vermeleri de önemlidir (Öcal, 1991: 166-167).

c.a.d. Hayat Felsefesinin Yeterince Oluşmaması

Ergen, bu dönemde hayat felsefesi oluşturma gereksinimi duyar. Hayat felsefesi; bireyin kendisine, diğer insanlara ve hayata karşı bakış açısı ve tutumudur. Kimlik arayışındaki genç, hayatın anlamını, amaçlarını, hedeflerini sorgulamaktadır (Kula, 2001: 72-73). Anlamli bir amaç ve yaşam arayışındadır. Çeşitli deneme ve yanımlara girişmektedir. Olumlu deneyim ve tecrübeler sonucu sağlıklı bir şekilde bireyleşebilmektedir (Aydın, 2000: 64).

Anlam arayışı içinde olan ergen için din, zihni açıklık sağlamaktadır. Din, ergene bütünsel bir dünya görüşü, kimliğini tanımlamaya yardımcı eden inanç, gelenek, sembol ve ritüeller sunmaktadır (Hökelekli, 2002: 18). Din, bir yaşam tarzıdır (Kula, 2002: 70) Ergenler, dini pratikleri yerine getiremeseler de anlam seviyesinde dini referans almaktadır. Bu durum, dinin gençler için varoluşsal önemini ortaya koymaktadır (Hökelekli, 2002: 18-19).

Hayat felsefesini oluşturmada, özdeşim modelleri önemlidir. Özdeşim modellerinin, ergenin sorunlarına tatmin edici cevaplar vermesi gerekir. Aksi takdirde ergen, hayata bakış açısının ne olacağını aramaya devam eder (Kula, 2002: 63).

Günümüzde ergenler, değer yoksunluğu, anlam ve amaç boşluğu içinde bocalamaktadır. (Hökelekli, 2003: 13) Yaşamın anlamını keşfedemeyen bazı gençler intihar etmektedir. Genç intiharların temel sebebi, “varoluşsal boşluk” içinde kendilerini hissetmeleri ve hayatın anlamsız gözükmesidir (Hökelekli, 2002: 26).

c.a.e. Mesleki Rolde Belirsizlik ve Gelecek Endişeleri

Ergen, bir sonraki okul ve mesleğini seçme gibi hayatını etkileyecek iki önemli konuda karar verir. Meslek seçimi kişinin, en önemli tercihlerinden birisidir. Birey; mesleğini seçmekle, ekonomik durumunu, sosyal statüsünü ve ilişkide bulunacağı kimseleri de seçer. (Kulaksızoğlu,

2002: 171).

Ergen kimlik arayışı sürecinde “ne yapmalıyım ne olmalıyım ne yapabilirim?” gibi sorulara yanıt arar (Atabek, 1999: 60). Bazı ergenler meslek seçiminde kararsız ve realist değildir (Jersild, 1987: 354). Ergen; meslek seçiminde ebeveyninin ve uzmanların rehberliğine ihtiyaç duymaktadır (Şemin, 1973: 56). Günümüzde meslek alanları çoktur. Sınırlı elemanlar alınmaktadır. Toplumsal değişime paralel olarak bazı meslek alanları fonksiyonunu kaybetmiştir. Üniversite sınav sistemindeki değişiklikler, bazı belirsizliklere yol açmıştır. Bütün bu belirsizlikler, ergenin meslek seçiminde sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır (Kula, 2002: 72).

c.a.f. Cinsel Kimliğin Yeterince Kazanılmaması

Ergen, cinsel kimliğini psikolojik olarak kabullenmelidir. Cinsel kimliğine dair kuşkuları varsa kimlik bunalımı yaşamaktadır. Ergenin cinsel kimliğini kabul veya inkâr etmesinde çocukluk yaşantıları önemlidir. Eğer çocuğun cinsiyeti aşağılanmış, çocuk cinsel rolü açısından yeterli özdeşleşmeyi gerçekleştirememişse, ergenlikte cinsiyetini kabullenmesi güçleşmektedir (Kulaksızoğlu, 2002: 107). Ergen kimlik arayışı sürecinde, bedensel değişimini içselleştirmelidir. Kimlik krizinin önemli bir sebebi de fizyolojik etmenlerdir. Kimlik oluşumu hızlı olduğu için rol karmaşası yaşanabilir ve kimlik tehlikeye girebilir (Muss, 1987: 205). Ergen, başkalarının fiziki görünümüyle ilgili değerlendirmeleri dikkate alarak fiziki yapısını ve cinsiyetini kabullenmekte veya reddetmektedir (Kula, 2002: 43). Cinsiyet rolünü kazanmada, model alma önemlidir (Temel & Aksoy, 2001: 35). Erkek veya kız ergenin, bir erkek ya da kadının nasıl düşündüğünü, nasıl hissettiğini ve nasıl davrandığını bilmesi gerekir (Orvin, 1997: 111-112). Hızlı bir şekilde cinsel olgunluğa ulaşan ergenin, sağlıklı ve uyumlu bir kimlik gelişimi, karşı cinsle kurduğu ilişkinin niteliğine bağlıdır (Aydın, 2000: 68).

Ergenin kendi cinsel yapısını ve yeterliliğini gerçekçi kabullenışı ile cinsel kimlik duygusu olgunlaşmaktadır. Aksi takdirde, cinsel kimlik krizi yoğun bir şekilde devam edebilir.

c.a.g. Güven Duygusunun Eksikliği

Güvensizlik, ergenin en ciddi kişisel sorunudur. Güvensizliğin oluşmasında ergenin bağımsızlık duygusunu yeterince hissedememesi, hayat felsefesini oluşturmada zorlanması, mesleki kaygılar yaşaması gibi faktörler rol oynamaktadır (Kula, 2001: 75).

Güven duygusunun temeli, bebeklik döneminde atılır. Bebeklikte güven duygusu oluşumu, verilen yiyecek ve gösterilen sevginin niceliğine

değil, niteliğine bağlıdır. Bebeğin bireysel gereksinimleri karşılanırken güvenilmeye değer bir kişi olduğu hissettirilmelidir. Kimlik duygusunun temelini, güven duygusu oluşturmaktadır (Erikson, 1984: 6). Çocukluk döneminde güven duygusu gelişmemiş ergenler, kimlik bunalımı yaşayabilir. Güvensizlik, başkaları ile özdeşleşme kapasitesini de zedelemektedir (Muss, 1987: 200).

Güvensizlik duygusu, gencin başarısızlıklarını gözden geçirmesine neden olabilir. Ergen, kendisini yetersiz bulduğu için içine kapanır veya duygusal dengesizlikler yaşayabilir (Yavuzer, 2003: 269). Kendi başına karar verme, güven duygusunu etkileyen önemli bir faktördür. Bireye, yetiştiği ortamda seçim yapma, yaptığı seçimlerden sorumlu olma fırsatı verilmemişse, birey güven sorunu yaşamaktadır (Cüceloğlu, 2001: 212).

Erikson' a göre kimlik bunalımı, aslında bir kimlik arayışıdır. Ergen, bu süreçte yeni savunma mekanizmaları geliştirmekte, özgür denemeler yapmakta, iç ve dış baskılarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Mayın tarlasından geçmek zorundadır. Aksi takdirde, ailesinin uydusu olarak kalabilir (Yörükoğlu, 2000: 112). Ergenlik buhranı, kendisini keşfettirmektedir (Vergote, 1981: 584). Erikson, kimlik bunalımının yıkıcı değil, yapıcı olduğunun altını çizer. Crisis (bunalım), gelişimde dönüm noktasıdır. Hayati kararlar almayı gerektiren önemli bir süreçtir (Erikson, 1984: 7). Nixon da (1961) Erikson gibi ergenlikte yaşanan krizin, derin bir acı olmadığını, normatif bir kriz olduğunu belirtmektedir (Muss, 1987: 17).

Ergenler, kimlik arayışlarını farklı şekillerde çözebilir. Bazı ergenler, deneme ve arayıştan sonra bir yaşam gayesine bağlanmaktadır. Bu gaye doğrultusunda hareket etmektedir. Bazı ergenler, kimlik bunalımını hiç yaşamayabilir. Kimi ergenlerde, ebeveyninin değerlerini sorgulamadan kabul eder, ebeveyninin görüşleriyle örtüşen rolleri benimser. Bazı ergenler, toplum değerlerine ters düşen kimlikleri benimsemektedir. Kimileri uzun bir kimlik arayışı dönemi geçirmektedir. Bazıları ise hiçbir zaman kuvvetli kişisel bir kimliğe sahip olamaz (Atkinson & Atkinson, R.C., 1995: 129-130).

c.b. Cinsel Çatışmalara Bağlı Suçluluk ve Günahkarlık Duyguları

Ergenlikte cinsellik merak edilen, fizyolojik ve psikolojik geniş etkilere sahip önemli bir konudur. Yetişkin fiziksel olgunluğa ulaşma, ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimi (Temel & Aksoy, 2001: 30) gibi bütün biyo-kimyasal değişimlerin en önemli sonucu, cinsel dürtü ve duygulardaki artıştır. Bu yeni keşfedilen duygular, şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilir (Gander & Gardiner, 2001: 453).

Ergen, bu dönemde yeni bir “ben” keşfeder. Biyolojik yapısını tanıır (Altınköprü, 1997: 52). Ergenlikte cinsel dürtülerin yoğun yaşanması güven içinde olma, kaygıdan kaçınma, karşı cinsle iletişim ve yakınlık kurma isteğinden kaynaklanmaktadır. Ergen, ailesinden bağımsızlaşır, karşı cinsle ilgi duyar. Buna bağlı olarak sosyal beceriler geliştirir, yeni sosyal rolleri dener. Bu dönemde ergenin, cinsel olgunluğa ulaşması, kendini yetişkin gibi hissetmesi ve davranması, kendini bir birey olarak algılaması açısından önemlidir (Temel & Aksoy, 2001: 30).

Ergenlikte, cinsel çatışmalar çok yönlüdür ve en büyük stres kaynağıdır (Koplewicz, 2004: 48). Ergenlerin çoğu masturbasyon (istimna) yapmaktadır. Kendi kendini tatmin etmenin, bireyde doğuracağı ruhsal etkiler, fiziksel etkilerden daha ciddidir. Masturbasyon, ergende suçluluk duygusu uyandırmaktadır (Köknel, 2001a: 190). Psikanalistlerin de belirttiği gibi suçluluk ve günahkârlık duygusunun en önemli kaynağı, cinsel dürtülerin uyanması ile ortaya çıkan ahlaki sorunlardır (Hökelekli, 1998: 273-274). Suçluluk duygusu, günahkârlık duygusundan biraz farklıdır. Suçluluk duygusu; insanın birtakım normlarla çatışması sonucu ortaya çıkan genel psikolojik bir duygudur. Günahkârlık duygusu, suçluluk duygusundan Tanrı ile bağlantısı açısından farklılık arz eder. Dini normlarla çatışan davranış, “günah” olarak adlandırılmaktadır. (Hökelekli, 1998: 105-106). Ergen, kendini gerçekleştirmek için baskı yapan yaşam güdülerini ve cinsel dürtüleriyle, bunların karşısında yer alan sosyal ahlak sayesinde üst benini fark eder. Suçluluk ve günahkârlık duygularının benliğe yaptığı baskı ile cinsel güdülerinin baskısı arasında sıkışır (Altınköprü, 1997: 57). Ergen, cinsel eğilimleri ile idealist eğilimleri arasında çatışma yaşamaktadır. Cinsellik konusunda, toplumun koyduğu sınırlamalar vardır. Bu sınırlamaların din tarafından desteklenmesi, ergenin zihninde din ve cinselliği karşı karşıya getirmektedir (Hökelekli, 1998: 274-275).

Ergen, cinsel yasakları ve engellemeleri öğrenmiştir. Ama cinsel arzuları ile bu yasakları bağdaştırmakta güçlük çekebilir. Özellikle daha önceki cinsel çatışmaları çözmemişse, ergenlikte cinsel çatışmaları çözmede zorlanır. Çünkü cinsellik, beden gelişimi ile ergenlikte aniden başlayan bir süreç değildir. Psiko-seksüel gelişim, son derece karmaşıktır. Cinsel yönelimi etkileyen çok sayıda etken vardır (Yavuzer, 2003: 328). Günümüzde televizyon programlarında ve reklam dünyasında çok fazla cinsel unsur kullanılmaktadır. Bu programlarda, cinsel etkinliğin, yetişkin olmayı çağrıştırdığı mesajlar verilmektedir. Bahadır'ın araştırmasında ergenlerin %57,8 gibi büyük bir kısmı, cinsel duygularını tahrik eden müstehcen yayınların, dini hayatlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir (Bahadır, 2002a: 291).

Ergenlerin en önemli sorunlarından birisi karşı cinsle kuracağı ilişkinin ölçüsünü belirlemektir (Şener, 1991: 48). Ergenlerin kız-erkek arkadaşlığında cinsellik ön planda değildir, duygusallık hâkimdir (Jersild, 1987: 289). Karşı cins tarafından ilgi görmek ve beğenilmek, gence güven vermektedir (Köknel, 2001a: 192). Ergenler, birbirlerinin duygularında, düşüncelerinde, beğenilerinde “Kendilerini aramaktadır.” Kendilerini bir başkasının gözüyle görmek isterler. “Ben kimim?” sorusunun, karşı cinsten birinin yanıtıyla açıklık ve netlik kazanması önemlidir (Atabek, 1999: 59).

Ergenlerin en çok merak ettikleri konu cinselliktir. Bunun asıl sebebi, salt bilgi edinme arzusu değildir. Daha çok bu konudaki endişe ve korkularını gidermek içindir (Yavuzer, 2003: 330). Ergen ve ebeveyn arasında cinsel konularda yaşanan suskunluk, bir yardım çağrısının en somut göstergesidir. Bu suskunluk, suçluluk duygusundan, aşağılık kompleksinden, cinsel korkulardan, ebeveynin sevgisini yitirme korkusundan kaynaklanmaktadır (Altinköprü, 1997: 77). Ergenlerin cinsellikle ilgili akıllarını kurcalayan her soru, doğru ve anlaşılır bir dille, yaşlarına ve psikik yapılarına uygun cevaplanmalıdır (Altinköprü, 1997: 103).

Ergen, cinsel çatışma ve hatalarından dolayı ümitsizlik ve günahkârlık psikolojisine girebilir. Günahlarının affedilmeyeceği kanısı, ergeni yoğun suçluluk duygusuna itebilir. Ergen, dinden uzaklaşma handikapına düşebilir. Bu yüzden ergenlere Allah’a sığınmaları gerektiği telkin edilmelidir (Ay, 2003: 27). Ergenlere sık sık tövbe kapısının açık olduğu vurgulanmalıdır. Böylece ergenlerin cinsel çatışmalara bağlı yaşadıkları sorunu aşmalarına yardımcı olunabilir.

c.c.Başarı Güdüsü ve Engellenmesi

Ergen, bu dönemde başarı arayışı içindedir. Başarı, ona anlam kazandıran, yaptıklarının boşa gitmediğini gösteren bir göstergedir. Ergen, kimlik arayışında, bağımsızlık mücadelesinde, sosyal ilişkilerinde, cinsel kimliği ve akademik konularda başarılı olmak ister (Atabek, 2002: 60).

Gerçek dünyaya katılmak her kuşakta zordur. Günümüzün gerçek dünyası, aşırı bilgi yüklü, kariyer seçeneklerinin ve beklentilerinin fazla olduğu, yaşamla ilgili önemli ve doğru kararlar verme baskısının arttığı rekabetçi bir ortamdır. Rekabet daha anaokulundan başlamaktadır (Koplewicz, 2004: 60). Ergeni rekabetçi tutuma sevk eden birçok kuvvetli baskı vardır. Ailede, okulda ve toplumda rekabet hakimdir. Ergen en yoğun başarı güdüsü ve engellenmeyi, sınavlarda, derslerde ve akademik konularda hissetmektedir. Ebeveyn, çoğu zaman rekabeti körükler, ergenin başarısını tartar (Jersild, 1987: 252). Ergen, genellikle kendisine stres yaratacak imkansız hedefler koymaktadır. Okuldaki strese yol açan

baskı ve aşırı yükten de olumsuz etkilenmektedir (Grant, 1999: 45).

Ergen, çevrenin büyük başarısızlık saydığı durumlarla karşılaştığında ciddi bunalımlar yaşamaktadır. Bu dönemde 15 yaşında girilen liselelere giriş sınavı, 17-18 yaşlarında girilen üniversiteye giriş sınavları önem kazanmaktadır (Atabek, 2002: 60). Ergenin kimliğinin gelişiminde, mesleğe yönelme, hazırlanma, bu konuda eğitim alma önemlidir. Çünkü her toplumda kim olmak ile ne iş yapıyor olduğu eş anlamlıdır (Gander & Gardiner: 2001: 501). Gencin önünde, üniversiteye giriş gibi zor bir maraton vardır. Üniversiteye girememe korkusu, gençte psikolojik sorun ve bunalımlara sebep olmaktadır (Tezcan, 1997: 65-66). Günümüzde üniversite okumak, toplum tarafından tanımlanmış “standart bir aşama”dır. Üniversite, toplumda itibar elde etme çabası olarak görülmektedir (Şener, 1991: 105). Aile ve çevrenin gençten gücünün üstünde başarı beklemesi, ergende gerilim ve baskı yaratmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002: 186).

Sınav kaygısı, Türkiye’de toplumun geniş bir kesimini ilgilendirmektedir. Her yıl 1 milyon üzerinde öğrenci lise ve üniversite giriş sınavlarına girmektedir. Gençler bu sınavlara en az iki yıl hazırlanmaktadır. Her yıl gençler ve aileler doğrudan veya dolaylı sınav kaygısının doğurduğu sonuçlardan etkilenmektedir (Baltaş & Baltaş, 2002: 123). Ergenler her yıl üniversiteye giriş sınav sonuçları ile umutları çöpe atılan gençlerden olmak istememektedir (Şener, 1991: 106). Stresi yaratan daha çok ebeveynin, eğitimcilerin sınava bakış açısı ve üniversite adayının olayı algılayış ve yorumlayış biçimidir (Baltaş & Baltaş, 2002: 126). Başarı kaygısının bir miktar olması, çalışmayı güdüleyicidir. Kaygı seviyesi yükseldikçe, öğrenci olumsuz etkilenmektedir (Kulaksızoğlu, 2002: 73). Akademik başarısızlığa uğramış genç, tasalı bir öğrencidir. Çevresi tarafından ergene kendi hatasından kaynaklandığı şeklinde duygu aşılınmakta ve ergen suçlu görülmektedir (Jersild, 1987: 214).

c.d. Bağımsızlık Yönelimi ve Anne – Baba Çatışması

Ergenlerin birincil özelliği, bağımsızlık arayışıdır. Ergen ailesine şu mesajı vermeye çalışır: “Ben sizden farklıyım. Sizin beni korumanızı istemiyorum. Sizden ayrı bir birey olduğumu anlayın. Şimdiye kadar benim için yaptıklarınızı, şimdi ben kendi başıma yapmak istiyorum.” (Atabek, 2002: 58).

Ergenlik döneminde, ergenin ebeveyni ile ilişkisini belirleyen pek çok faktör vardır. Ergenlik öncesinde, anne ve babanın gence karşı tutumu, kişiliklerinin anlaşılması önemlidir (Yörükoğlu, 2000: 144). Çocukluk yıllarında, aile ve çocuk arasında sağlıklı bir iletişim olmalıdır (Temel

& Aksoy, 2001: 95). Çocukluk dönemindeki olumlu, olumsuz bütün birikimler, ergenlik çağının uyumuna ve uyumsuzluğuna yansımaktadır (Yörükoğlu, 2000: 144). Ergenin kimlik gelişiminde, çocuklukta kazanılan güven ve bağımsızlık duygusu önemlidir (Muss, 1987: 201).

Ergen, ebeveyninden ve diğer yetişkinlerden uzaklaşarak duygusal bağımsızlığını gerçekleştirmeye çalışır. Tutum, davranış ve ilgiler açısından bağımsız olmaya çalışan ergenler, izin almadan, rapor vermeden, bir şeyler yapmak ister (Gander & Gardiner, 2001: 442). Bağımsızlık bildirgesi, ergen ve ailesinin ilk anlaşmazlık konusudur (Atabek, 2002: 58). Ergen kendisine yönelir. Kendisine güvenme gereksinimi vardır. Çalkantılı yaşamında neyi nasıl yapacağını bilmemektedir. Bu yüzden kendisine güven sağlayacak girişimlerde bulunur. Kendisini dünyanın merkezi zannetmektedir (Gerard, 2000: 26). Ergen, ailesinin her isteğini baskı, bağımsızlığına müdahale olarak algılamaktadır. Aile de, ergenin her isteğini isyan olarak değerlendirmektedir (Atabek, 2002: 58). Ergenlerin, aileleriyle ilişkilerinde bir gevşeme ve yabancılaşma görülür. Bu durum, ergenlerin özgün kişilik kazanma yolundaki çabalarından kaynaklanmaktadır (Altınköprü, 1997: 203).

Ergen, yerleşik bir düzenle karşı karşıyadır. Örf, adet ve değerler bu sistem içindedir. Aile ve toplum ergenin bu çerçevede davranmasını ister. Ergen, amaç ve arzularını gerçekleştiremediğini görür. Düşüncülerinin ve yapmak istediklerinin kısıtlandığını hisseder. Özgür olmak, kendini yönetmek ve kişiliğini kabul ettirmek ister. Ergen, yetkinlik ve kişiliğini onaylatmak için çevresi ile çatışmaktadır (Altınköprü, 1997: 53). Ergen, bebeğin süttten kesilmesi gibi ebeveyn bağımlılığından kurtulmalıdır. Ergen, bu gelişim görevini gerçekleştiremezse, ileride sürekli ebeveyninden destek alan ve onayına gereksinim duyan bir birey haline gelir (Jersild, 1987: 301). Çocuk muamelesi gören ergenlerde, aşağılık duygusu, pasiflik, güvensizlik gibi problemler görülmektedir (Şemin, 1973: 39). Ergen, çocuk olmadığını kanıtlamalıdır. O, erişkinliği başkalarının buyruğundan kurtulma olarak tanımlıyorsa, kurallara savaş açar (Adler, 1997: 171). Ergenin özerklik için verdiği mücadele, sadece ailesine karşı değil, tüm otoritelere karşıdır (Yavuzer, 2003: 293).

Ergen hem yetişkin olmak ister hem de çocukluğunda ailesinin gösterdiği güveni özler. İki zıt eğilim arasında bocalamaktadır (Yörükoğlu, 2000: 39). Bir yandan benliğine vereceği yönü kendi belirlemek ister. Diğer taraftan, bağımsızlığın getirdiği sorumluluklara karşı güvenliğini feda etmeyi göze alamaz. (Gençtan, 1993: 93).

Ergen ve ebeveyn anlaşmazlıklarının temelinde kuşak çatışması vardır. Kuşak çatışması; genç ve ebeveyn arasındaki görüş farkından

kaynaklanır. “Generation gap”; sözlük karşılığı kuşak açıklığı ve ayrılığıdır. Dilimize kuşak çatışması olarak geçmiştir. Temel sorun, gencin kimlik arayışında, ailesinin aktardığı kültürden farklı kültürlerin etkisi altında kişilik özelliklerine sahip olmasıdır (Köknel, 2001a: 163). Her kuşak kendinden önceki kuşağı yadırgar ve kınar. (Şener, 1991: 51).

Kuşaklar arası çatışmanın nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Son yıllardaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, kuşaklar arası farkı arttırmıştır. Bilimsel ve teknolojik yenilikler, yaşam biçimlerini, değer yargılarını değiştirmiştir. Yaygınlaşan kitle iletişim araçları ve internet ağları yepyeni bir nesil oluşturmaktadır. (Yörükoğlu, 2000: 206).

2. Hızlı toplumsal değişim, ergenin görev ve sorumluluklarında da belirsizliklere neden olmaktadır. Kuşaklar çatışması olgusu, (Temel & Aksoy, 2001: 87) iki nesil arasında değerlendirme farkından kaynaklanmaktadır (Perşembe, 1999: 9).

3. İki kuşağın aldıkları eğitimin farklı olması (Yavuzer, 2003: 294),

4. Yeni olanaklara sahip ergenin, kendini kabul ettirme çabası,

5. İki kuşağın farklı biçimde sosyalleşmesi, düşünce, inanç ve davranış boyutunda farklılıklara neden olmaktadır (Yavuzer, 2003: 293).

6. Yeniye ve değişene yönelen gençlerle, bilinen ve alışılmıştan ayrılmayan anne-babalar farklı düşünebilmektedir (Yörükoğlu, 2000: 208).

Ergenin en temel sorunu “anlaşılmamaktır”. Bağımsızca davranması engellenince gerginleşir, ebeveyni ile anlaşamaz. Ebeveynin ergeni, istemediği alanlara yönlendirmesi, ergenden yapabileceğinin üstünde görev ve başarılar beklemesi, onu aşağılaması, eleştirmesi, başkalarıyla kıyaslaması ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte, çatışma konuları artmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002: 79).

Ergen, ailesinden destek beklemektedir. Aile içindeki güç dengesinin ve rol tanımlamalarının değişmesini ister. Bu ortamda benliğini bulup anne baba kontrolünden kurtulmak istemektedir. Ebeveyn de çocuğun üzerindeki kontrolleri yitirme korkusu yaşayabilir. Bazı ebeveynler, hala ergenleri yetersiz görür. Onlara bir birey olarak davranmazlar (Şemin, 1973: 14).

Anne baba yetkecilik veya tamamen izin vericilik uçlarında yer aldığı anda ergenlerle ilişkilerinde problemler yaşamaktadırlar. Demokratik yaklaşımlı anne-baba tutumu; ergende olumlu benlik kavramını geliştirmekte ve bağımsızlığını kolaylaştırmaktadır (Gander & Gardiner, 2001: 484). Dokuz ülkede yapılan çocuğun değeri araştırmasında, çocuklarının en çok sahip olması istedikleri ilk iki özellik arasında, Türk ailelerin %60’ı “anne babalarının sözünü dinlemelerini”, %18’i “bağımsız ve kendine güvenen kişi olmasını” tercih etmiştir (Kağıtçıbaşı, 2000: 73).

Ülkemizde yapılan araştırmalarda gençler, ailelerinin tutuculuğundan, özgürlüklerini kısıtlamalarından, çocuk yerine konmaktan, anlayışsız ve hoşgörüsüz olmalarından, söz hakkı tanınmamalarından şikayet etmektedir (Yavuzer, 2003: 294).

Kuşaklar arası çatışmayı ortadan kaldırmak için en akılcı çözüm, yetişkinler ve ergenler arasında dengeli ve düzenli bir iletişim kurmak, ortak değerler oluşturmaktır (Yavuzer, 2003: 297). Ergenler, isteklerini ve sorunlarını bilen, kendilerini onların eseri olarak değil; birey olarak görebilen, canlı ve sıcak iletişim kurabilen ebeveynler istemektedir. Ergenlerin isteği, anne-babalarından sınırsız bir özgürlük ve başına buyrukluğa değerlidir (Yörükoğlu, 2000: 222). Ergen, anlayış ve güven beklemektedir (Yörükoğlu, 2000: 132).

c.e. Sanal Bağımlılık Durumları

Bilişim teknolojilerinin dünyada hızlı bir şekilde gelişmesiyle birlikte internet, hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. İnternetin, çok kısa sürede milyonlarca insana ulaşması farklı kültürlerden, farklı yaş ve eğitim düzeylerinden birçok bireyi etkilemektedir (Derin & Bilge, 2016: 36). Son zamanlarda teknoloji ile büyüyen ve ergenlik dönemine giren gençler için “Z kuşağı” tanımlaması yapılmaktadır (Dursun & Çapan Eraslan, 2018: 132).

Değişen kültür ve sanal dünyanın hayatımıza girmesi ile özellikle gençler arasında kullanımı giderek yaygınlaşan dijital oyunlar ve oyunların aşırı ve kontrolsüz kullanımından kaynaklanan “dijital oyun bağımlılığı” ile sıklıkla karşılaşmaktadır (Irmak Yalçın & Erdoğan, 2016: 1). İnternet ve oyun bağımlılığı, internetin aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, yoksun kalındığında aşırı sinirlilik hali ve saldırganlık olması ve kişinin iş, sosyal ve ailevi hayatının giderek bozulmasıdır (Derin & Bilge, 2016: 37). Aynı araştırmada, internete üç dört saat bağlananların iki saat bağlananlara göre internet bağımlısı olma olasılığı 4.72 kat olduğu tespit edilmiştir (Derin & Bilge, 2016: 42).

Özellikle 10-19 yaş arasındaki erkek ergenlerin aşırı oyun oynama ve problemlili kullanım yatkınlığının ergen kızlara ve diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğunu göstermiştir (Irmak Yalçın & Erdoğan, 2016: 2).

İnternet ve sanal gerçeklik gençliğin kimlik oluşturma sürecinde yeni bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ergenlik döneminde sosyal onay ve akran kabulü önemli olduğu için ergenler daha çok sanal ortamda kendini ifade etmek istemektedir. Bu nedenle ergenler arasında, sanal ortamda sosyalleşmek ve mesajlar yolu ile paylaşımda bulunmak

gittikçe artmaktadır (Derin & Bilge, 2016: 37). Yapılan bir araştırmada, ergenlerin interneti en çok sosyal medya amaçlı kullandığı, sonra ödev, oyun oynamak ve sohbet etmek amaçlı kullandığı tespit edilmiştir (Dursun & Çapan Eraslan, 2018: 135). Ergenlerin internet kullanımı ile öznel iyi oluşa etkisinin incelendiği araştırmada erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha çok internet bağımlısı olduğu tespit edilmiştir (Derin & Bilge, 2016: 45).

Ergenlerin oyuna ayırdıkları sürenin fazlalığı ve şiddet içerikli oyunlar göz önüne alındığında, birçok problemi de beraberinde getiren oyun bağımlılığı oluşmadan erken dönemde önlenmesi ve destek alınması gereken bir durum olabilir. Bu kapsamda aile ortamı çocukların sosyalleşmesinde ve olumlu/ bilinçli davranışlar kazanmasında belirleyicidir. İnternet ve dijital oyun bağımlılığı gibi bozuklukların, aile içi çatışmaların olduğu ortamlarda daha çok beslendiği söylenebilir. Ergenler kendilerini zorlayan topluma ve ebeveynlerine karşı interneti ve dijital oyunları başkaldırma aracı olarak görebilmektedir (Irmak Yalçın & Erdoğan, 2016: 7).

S o n u ç

Ergenlik; insan yaşamının en sorunlu ve sıkıntılı geçiş dönemidir. Alanyazında ergenlerin özgüven problemi, anlam arayışı, kimlik bunalımı, sanal bağımlılık gibi birçok problemle karşılaştığı görülmektedir. Ergenlikte her şey karmaşık, birbirine girmiş buzlu bir cam gibidir. Belirsizlikler ve karmaşıklıklar içinde değişen ve gelişen ergen, rotasını çizmekte zorlanmaktadır. Rekabetçi bir kültürde yetiştirilen ergenler, adeta hayatlarının tek dönüm noktası olarak sunulan liselere ve üniversiteye giriş sınavlarında yarıştırmaktadır. Ergen, özne olma mücadelesi verirken anne babası ve yetişkinlerle çatışma yaşamaktadır. Tüketim ve gösteriş kültürünün egemen olduğu dünyamızda, ergenler manevi boşluklarını tüketip var olmaya çalışarak ve sanal âlemde yaşadıkları ile doldurulamaya çalışılmaktadır. Ergenlik bedensel, bilişsel, sosyal gelişimin yoğun yaşandığı bir hayat kesitidir. Araştırmada ergenlerin yaşadıkları temel sorunlar; kimlik bunalımı, cinsel çatışmalara bağlı suçluluk ve günahkârlık duygusu, başarı güdüsü ve engellenmesi, bağımsızlık yönelimi ve anne baba çatışması, sanal bağımlılıklar olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmanın ergenlik üzerinde çalışma yapmak isteyenlere genel bir teorik çerçeve sunarak katkıda bulunması beklenmektedir.

K a y n a k l a r

- Adler, A. (1997). *Yaşamın anlam ve amacı*. İstanbul: Say Yayınları.
Altinköprü, T. (1997). *Genç kız psikolojisi ve cinselliği*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Arıcı, A. (2006). Ergenlerde dini başa çıkma yöntemi olarak dua. (içinde). *Gençlik din ve değerler psikolojisi*. (ss. 529-558). ed. H. Hökelekli. İstanbul: DEM Yayınları.

Armaner, N. (1980). *Din psikolojisine giriş*. Trabzon: Ayyıldız Matbaa.

Atabek, E. (1999). *Kuşatılmış gençlik*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Atabek, E. (2002). *Erken büyüyen çocuklar*. İstanbul: Altın Kitapları.

Atkinson, R. L. & Atkinson, R. C. (1995). *Psikolojiye giriş* (çev. K. Atakay, M. Atakay, & A. Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınları.

Ay, M. (2003). Kuran'da gençler ve gençlik değerleri. (içinde) *Gençlik dönemi ve eğitimi*. İstanbul: Ensar Yayınları.

Aydın, A. (2000). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Bahadır, A. (2002a). Ergenlik döneminde dini şüphe ve tereddütler. (içinde) *Gençlik Din ve Değerler*. (ss. 255-306). ed. H. Hökelekli. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Bahadır, A. (2002b). *İnsanın anlam arayışı ve din*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Baltaş, A. & Baltaş, Z. (2002). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Başaran, E. (1996). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Gül Yayınları.

Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Bühler, S. (1987). *Ergenlik dönemine toplu bakış*. ed. B. Onur. (çev. S. Zeytinoglu). Ankara: Hacettepe Taş Yayınları.

Cevizci, A. (2000). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cole, L., & Morgan, J. (1975). *Çocukluk ve gençlik psikolojisi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2001). *Savaşç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dalat, Z. (1955). *Çocuk ve genç rubu*. İzmir: Yeni Matbaa.

Derin, S., & Bilge, F. (2016). Ergenlerde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş düzeyi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6 (46).

Dursun, A., & Çapan Eraslan, B. (2018). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve psikolojik ihtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2).

Ekşi, A. (1990). *Çocuk, anne – babalar*. Ankara: Bilgi Yayınları.

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın sekiz çağı*. (çev. B. Üstün & V. Şar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Gander, J. M., & Gardiner, W. H. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. ed. B. Onur. (çev. A. Dönmez, N. Çelen, & B. Onur). İstanbul: İmge Yayınları.

Gençtan, E. (1993). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gerard, S. (2000). *Ergenlik çağının tehlikeleri*. Ankara: Çocuk ve Aile Kitapları.

Grant, W. (1999). *13 – 19 yaşları arasındaki gençler*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Gündüz, T. (2003). *İslam, gençlik ve din eğitimi*. Ankara: Düşünce Yayınları.

Hökelekli, H. (1998). *Din psikolojisi*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Hökelekli, H. (2002). Gençlik ve din. (içinde). *Gençlik din ve değerler psikolojisi*. (ss. 11-30). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Hökelekli, H. (2003). Değerlendirme. (içinde) *Gençlik dönemi ve eğitimi II*. İstanbul: İSAV Yayınları.

Irmak Yalçın, A., & Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: Güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27.

Jersild, A. (1987). *Gençlik psikolojisi* (çev. İ. N. Özgür). İstanbul: Takıoğlu Matbacılık.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji ve kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Keskin, B. (2001). *Endüstri meslek liselerinde sınav kaygısıyla baş etmelerini sağlamak üzere yapılan bir çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılavuz, M. A. (2002). Ergenlerde özdeşleşme ve din eğitimi. (içinde). *Gençlik din ve değerler psikolojisi*. (ed. H. Hökelekli). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(15).

Koç, M. (2005). Din psikolojisi açısından ergenlik döneminde dua ve ibadet psikolojisinin gelişimi. *EKEV Akademi Dergisi*, 9(25).

Koplewicz, H. S. (2004). *Nesi var bu çocuğun?* (çev. S. Gül). İstanbul: Varlık Yayınları.

Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini arayan gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitapları Yayınları.

Köse, A. (1997). *Neden İslam'ı seçiyorlar*. İstanbul: İSAM Yayınları.

Kroger, J. (1996). *İdentitiy in adolescence the balnce between self and other*. Canada: Routledge.

Kula, N. (2001). *Kimlik ve din*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.

Kula, N. (2002). Gençlik döneminde kimlik ve din. (içinde). *Gençlik din ve değerler psikolojisi*. (ss. 31-70). ed. H. Hökelekli. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kuzgun, Y. (1991). Anne baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. (içinde). *Aile yazıları*. Ankara: Başbakanlık Araştırma Kurumu Yayınları.

Muss, R. E. (1987). *Ergenlik psikolojisinde akımlar*. ed.B. Onur. (çev. M. Çileli). Ankara: Hacettepe Taş Yayınları.

- Orvin, G. (1997). *Ergenlik çağındaki çocuğunuzu anlamanın yolları*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Öcal, M. (1991). *Din eğitimi ve öğretiminde metotlar*. Ankara: TDV Yayınları.
- Peker, H. (2008). *Din psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Perşembe, E. (1999). Genç – aile ilişkilerinde uyum sağlanmasında dinin fonksiyonel rolü üzerine. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11.
- Şemin, R. (1973). *Gençlerimizin psiko – pedagojik problemleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Şener, S. (1991). *Türkiye’de gençlik olayı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Temel, F., & Aksoy, A. (2001). *Ergen ve gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tezcan, M. (1997). *Türk kişiliği ve kişilik ilişkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ünlüoğlu, G. (1987). Ergenliğin psikopatolojisi. (içinde). *Ergenlik psikolojisi*. ed. B.Onur. Ankara: Hacettepe Taş Yayınları.
- Vergote, A. (1981). Ergenlikte din. (çev. E. Fırat). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı ve ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.